

BREDA GAMLA GÅRDSTOMT

- BEBYGGELSELÄMNINGAR FRÅN 1800–1900-TALEN

Arkeologisk förundersökning av fornlämning RAÄ-nr Spånga 235:1
inom fastigheten Lunda 5:1, Spånga socken i Stockholms kommun, Uppland

MIKAEL BERTHEAU

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:2995

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Centralt i bilden syns den massiva terrassmur (173) som var belägen i nordöstra delen av undersökningsområdet. Strax nedanför muren syns uppfartsvägen till Breda gård. Spångas första sjukstuga ska ha legat öster om terrassmuren i bild. Foto från SÖ.

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003

© Arkeologikonsult 2018

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

BREDA GAMLA GÅRDSTOMT

- BEBYGGELSELÄMNINGAR FRÅN 1800–1900-TALEN

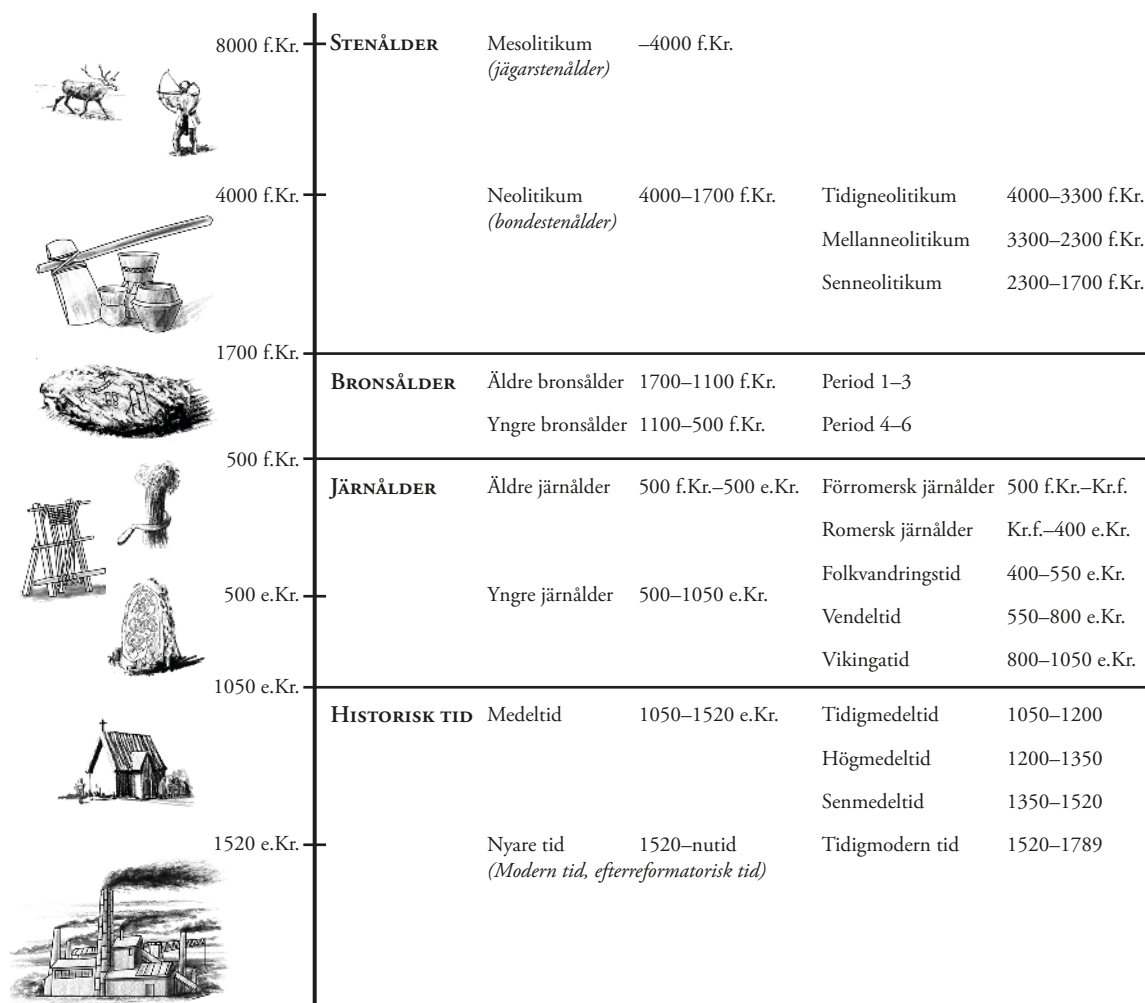
Arkeologisk förundersökning av fornlämning RAÄ-nr Spånga 235:1
inom fastigheten Lunda 5:1, Spånga socken i Stockholms kommun, Uppland

MIKAEL BERTHEAU

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:2995

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTI-KVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen och föregås av en besiktning, undersökning eller utredning.

Fornlämning är en lämning som vid registreringstillfället bedömts omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850 genom äldre tiders bruk och att den är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Bevakningsobjekt innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning eller inte.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som enligt rådande praxis vid registreringstillfället inte utgör fornlämning men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Enligt skogsvårdslagen ska hänsyn tas även till denna typ av lämningar. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, t.ex. fyndplats eller plats med tradition.

Uppgift om innebär att lämningen endast är känd via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa. Lämningen har inte eftersökts eller kunnat återfinnas i fält.

Undersökt och borttagen betyder att lämningen blivit arkeologiskt undersökt och helt borttagen. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
SYFTE OCH GENOMFÖRANDE	9
HISTORISK BAKGRUND	9
RESULTAT	12
Hus 1 – Byggnad med datering 1900-tal.....	15
Hus 2 – Byggnad med datering 1900-tal.....	17
Hus 3 – Ekonomibygnad med datering 1800-tal	17
Hus 4 – Ekonomibygnad med datering 1800-tal	18
Hus 5 – Jordkällare och vägramp med datering 1800-tal	19
Hus 6 – Källare med datering 1900-tal	20
Hus 7 – Källare med datering 1800-tal	21
Hus 8 – Bostadshus med datering 1800/1900-tal	22
Hus 9 – Källare med datering 1800-tal	25
Hus 10 – Ekonomibygnad med datering 1800-tal	26
Hus 11 – Ekonomibygnad med datering 1800-tal	27
Hus 12 – Stall med datering 1800-tal	28
Hus 13 – Bostadshus med datering 1800-tal.....	30
Hus 14 – Ekonomibygnad med datering 1800-tal	31
Hus 15 – Ekonomibygnad med datering 1900-tal	32
Terrassmurar, odlingytor och vägramp med datering 1800–1900-tal	32
ARKEOLOGISK UTVÄRDERING	34
REFERENSER	35
Litteratur	35
Äldre kartmaterial	35
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	36
Bilaga 1. Schaktbeskrivning	37
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning.....	38
Bilaga 3. Datering av porslin	45

Figur 1. Undersökningsområdet markerat på Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult utförde en arkeologisk förundersökning av den registrerade gårdslämningen Breda (RAÄ-nr Spånga 235:1) i Spånga socken under våren 2016. Större delen av fornlämningen banades av med undantag för ytor som konstaterades sakna lämningar eller var utschaktade samt ytor vid träd som skulle bevaras. Målet med förundersökningen var att bestämma fornlämningens karaktär, omfattning och relativa datering.

Det äldsta skriftliga belägget för Breda är i Jordeboken från år 1539 där det redovisas som ett torp. I kartmaterialet framträder Breda gård först på en topografisk uppmätning över Spånga från år 1844 och det är först nu som gården med säkerhet kan lokaliseras till det fornlämningsmarkerade området. Under andra halvan av 1800-talet bodde bonden Carl Johan Blomberg med familj på Breda gård. Han skrev En bondes dagbok 1878–1884 där han berättar om det dagliga livet på gården under slutet av 1800-talet. I början av 1900-talet hyr Spånga kommun en byggnad vid Breda gård där man inrättar en epidemisjukstuga.

Lämningar efter Breda gård framkom inom hela undersökningsområdet i form av hus- och källargrunder, terrassmurar, odlings- och fruktträdgårdsytor och vägar. Merparten av bebyggelselämningarna

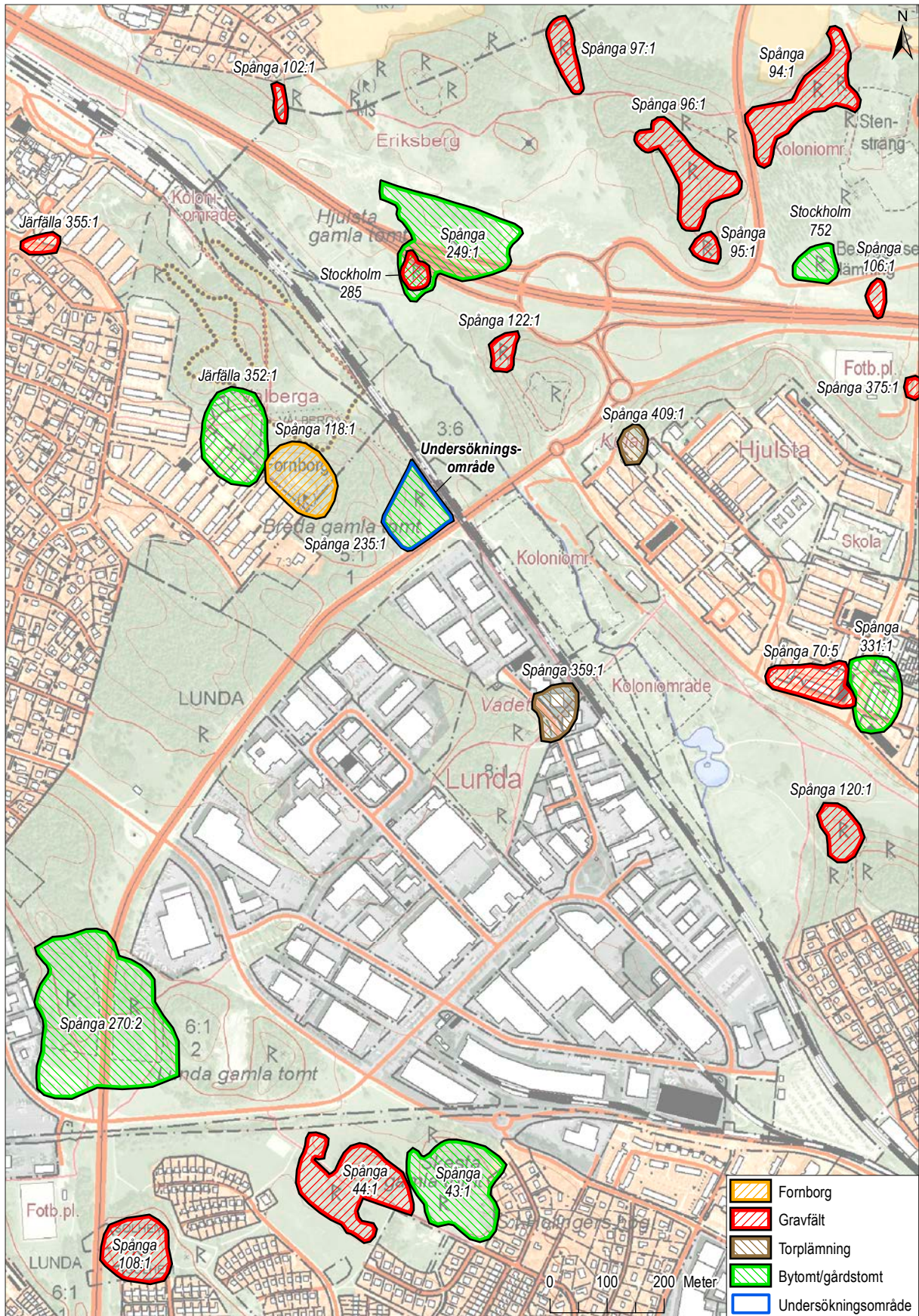
dateras till efter 1850 och flertalet av byggnaderna som påträffades finns med på Häradskartan från 1901–1906 och/eller Ekonomiska kartan från 1951. I anslutning till flera av byggnaderna fanns avfallsgropar som var fyllda med sopor från första halvan av 1900-talet. Några av husgrunderna gick inte att datera närmare än till 1800-talet. Fynden från anläggningarna utgjordes bland annat av mynt, buteljglas och keramikskärvor vilka dateras till 1800–1900-tal. Det äldsta fyndet utgjordes av ett kopparmynt från 1700-talet. Myntet hittades i ett omrört lager i anslutning till en stensyll där man även påträffade glas- och keramikskärvor från 1800-talet.

I undersökningsområdets norra del fanns en omfattande terrassering som avgränsades av en upp till 2 meter hög mur. Med syfte att försöka fastställa när terrasseringen anläggs grävdes två sökschakt genom den här ytan. I nedre delen av utfyllnadsmassorna hittades delar av en flintgodstallrik som tillverkades vid Gustavsbergs porslinsfabrik mellan åren 1887–1939. På den Ekonomiska kartan är terrasseringen markerat som del av en begränsning av en fruktträdgård. Den massiva terrasseringsmuren anläggs i början av 1900-talet och förmodligen i samband med att epidemisjukstugan inrättas. Terrasseringen kan då ha fungerat som ett rekreativt område där patienterna fick ren och frisk luft.

INLEDNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Trafikverket och efter beslut av Länsstyrelsen i Stockholm (dnr 431-9743-2016) utfört en arkeologisk förundersökning av RAÄ-nr Spånga 235:1, fastigheten Lunda 5:1, Spånga socken i Stockholms kommun, Uppland (figur 1). Anledning till undersökningen var att Trafikverket planerar att bygga förbifart

Stockholms delsträcka Hjulsta inom del av fastigheten Lunda 5:1. Den berörda fornlämningen RAÄ-nr Spånga 235:1 utgjordes av bebyggelselämningar efter Breda gårdstomt. Det äldsta skriftliga belägget efter Breda är från år 1539 då det omnämns som ett torp. Undersökningen utfördes under april och maj månad 2016.

Figur 2. Undersökningsområdet och fornlämningar enligt FMIS (urval) markerade på Fastighetskartan. Skala 1:10 000.

SYFTE OCH GENOMFÖRANDE

Syftet med förundersökningen var att bestämma fornlämningens faktiska utsträckning, karaktär, omfattning och relativa datering. Detta för att ge länsstyrelsen underlag att bedöma fornlämningens betydelse inför en eventuell arkeologisk slutundersökning.

Enligt länsstyrelsens beslut avbanades större delen av fornlämningen med undantag för ytor som konstaterades sakna lämningar, ytor som var utschaktade samt ytor vid träd som skulle bevaras. Totalt avbanades 6 500 m² och 16 stycken sökschakt grävdes inom undersökningsytan. Avbaningen inom de valda

yterna skedde med grävmaskin ned till anläggnings- eller kulturlagerförande nivå, alternativt orörd mark. Påträffade konstruktioner rensades fram för hand och dokumenterades. Samtliga kulturlager och anläggningar mättes in och dokumenterades med fotografering och skriftlig beskrivning. De digitala inmätningarna gjordes med GPS med nätverks-RTK.

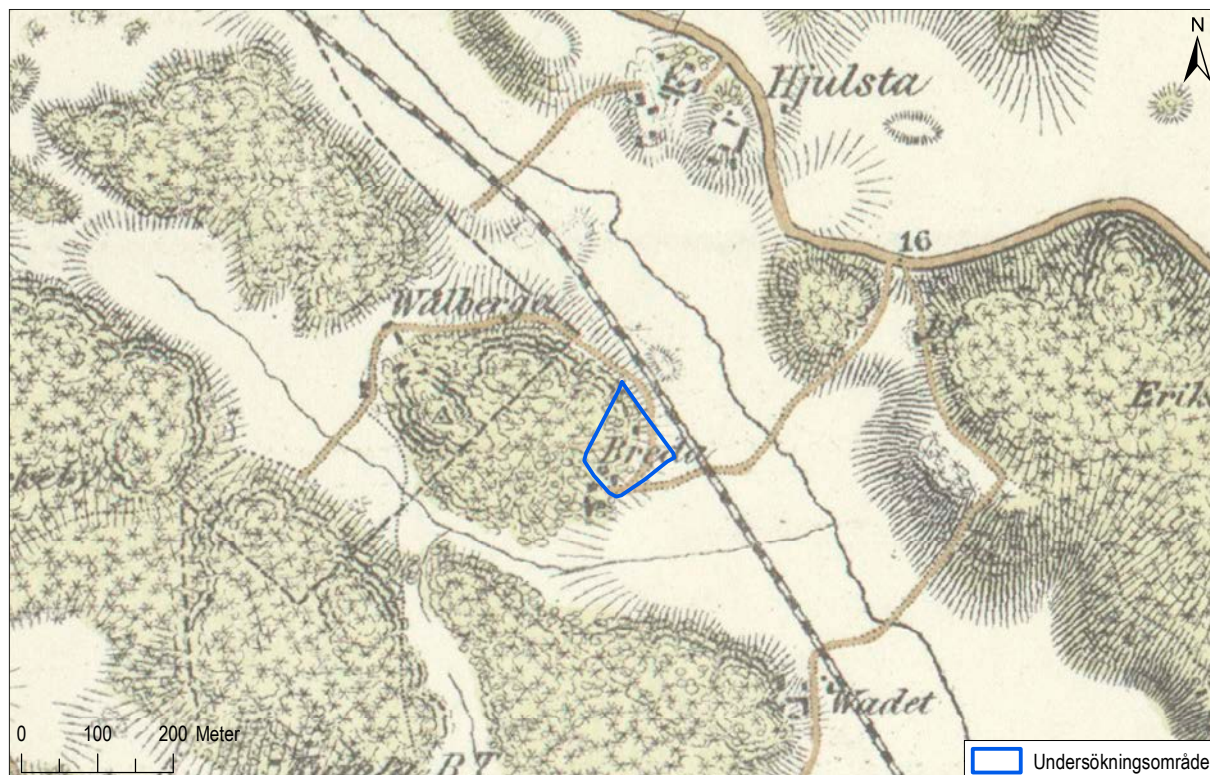
Vid förundersökningen tillämpades en restriktiv insamling av fynd där i första hand daterande material samlades in. Det rörde sig då framförallt om keramik, dryckesglas och mynt.

HISTORISK BAKGRUND

Den registrerade fornlämningen RAÄ-nr Spånga 235:1 (Breda gamla tomt) var belägen i västra delen av Spånga socken i Sollentuna härad.

Breda omnämns första gången på 1530-talet då det brukades av en torpare vid namn Erik Persson. Förmodligen har torpet vuxit fram på gården Tenstas

marker. År 1562 benämns Breda (*Bredåå*) som ett frälsetorp som ägdes av Nils Rynning (Ahnlund, s. 152). Äldre kartor över Breda saknas och det är först på 1861 års karta som gården med säkerhet kan lokaliseras till det fornlämningsmarkerade området. Kartan, som är en topografisk karta över Spånga uppmättes år 1844 (figur 3).

Figur 3. Undersökningsområdet i förhållande till Topografiska kartan 1861. Skala 1:10 000.

På 1840-talet köpte bonden Jan Petter Blomberg delar av gårdarna Stora Tensta och Breda. Gårdarna brukades från 1850-talet av hans äldsta barn. På Breda gård bodde äldste sonen Carl Johan Blomberg tillsammans med hustru och tre barn. Från och med 1878 förde Carl Johan dagbok om allt som hände på gårdarna fram till 1884 (*En bondes dagbok 1878–1884*). Han beskrev allt från rådande väderlek till döttrarnas bröllop. Järnvägen som kom till Spånga vid mitten av 1870-talet anlades i dalgången som skilde gårdarna Breda och Stora Tensta åt. Spångaån som rann i dalen korsades på ett ställe av järnvägen och Carl Johan beskriver hur man vid stortvätt på Breda kunde åka till järnvägstrumman för att tvätta sina kläder.

År 1880 flyttade Carl Johan till Stora Tensta och kvar på Breda bodde hans tre barn. Enligt husförhörslängder bodde på Breda också sedan tre år tillbaka Reinhold Wallin med hustru och två barn. I slutet av 1880-talet sålde Carl Johan gården Breda (Fredriksson 1991, s. 78 f).

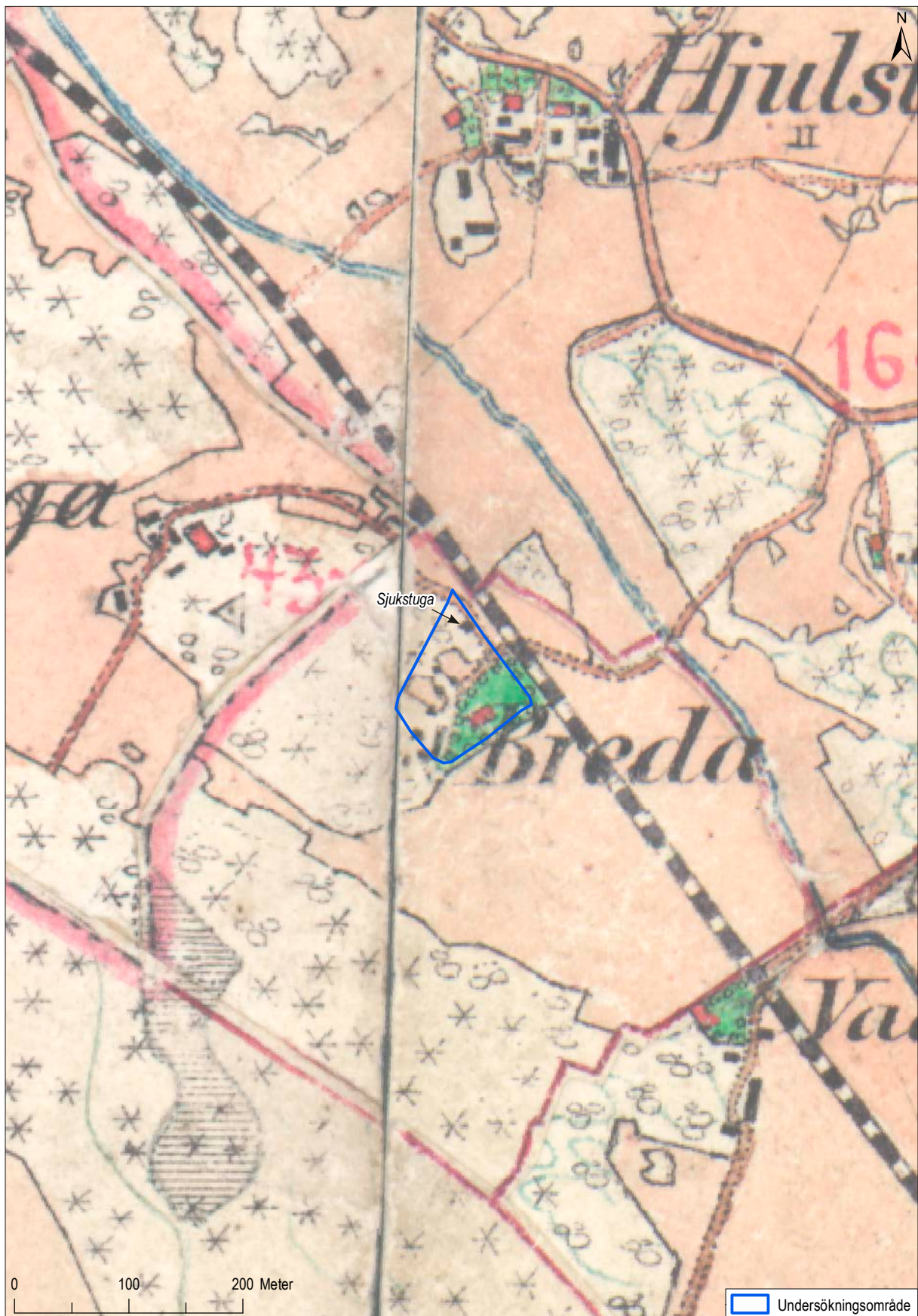
År 1905 öppnades Spångas första sjukstuga vid Breda gård. Den användes som en epidemisjukstuga där man främst vårdade patienter som led av scharlakansfeber och difteri. Epidemisjukhusen var föregångare till dagens infektionskliniker och enligt

hälsovårdsstadgan från år 1874 skulle sjukhus för isolering av smittsjuka finnas i alla städer och under vissa omständigheter även i landskommunerna. Redan efter sekelskiftet år 1900 fanns sådana sjukhus upprättade i många städer och det fanns även flera hundra mindre epidemistugor. En ny lag från år 1919 överförde ansvaret på epidemisjukhusen till landstingen. Epidemisjukhus och sanatorier placerades oftast på högt belägna platser då man trodde att ren och frisk luft var bra för patienterna.

Spånga kommun hyrde vid Breda gård ett tvåvåningars hus som hade 12 sängplatser fördelade på tre sjukrum (figur 4 och 5). Det innehöll även bad- och tvättrum samt rum för sköterska och biträde. Avdelningen på nedre botten användes för scharlakanspatienter och rummen en trappa upp för dem som led av difteri. I samband med att sjukstugan inspekterades år 1912 noterades det att isoleringen mellan de båda avdelningarna var ytterst bristfällig och dessutom saknades desinfektionsrum och likrum. Mellan åren 1905 till 1913 avled 19 personer av totalt 355 inlagda patienter. Sjukstugan användes fram till år 1925 då det nya epidemisjukhuset vid Rissne ekbacke stod färdigt. Följande år såldes den gamla sjukstugans inventarier på auktion av kronofogden och kort därefter revs byggnaden (Ahlund, s. 361f).

Figur 4. Till höger i bild syns Spångas första sjukstuga som låg i Breda. Den öppnades år 1905 och användes till 1925. Källa: Spånga Hembygdsförenings arkiv.

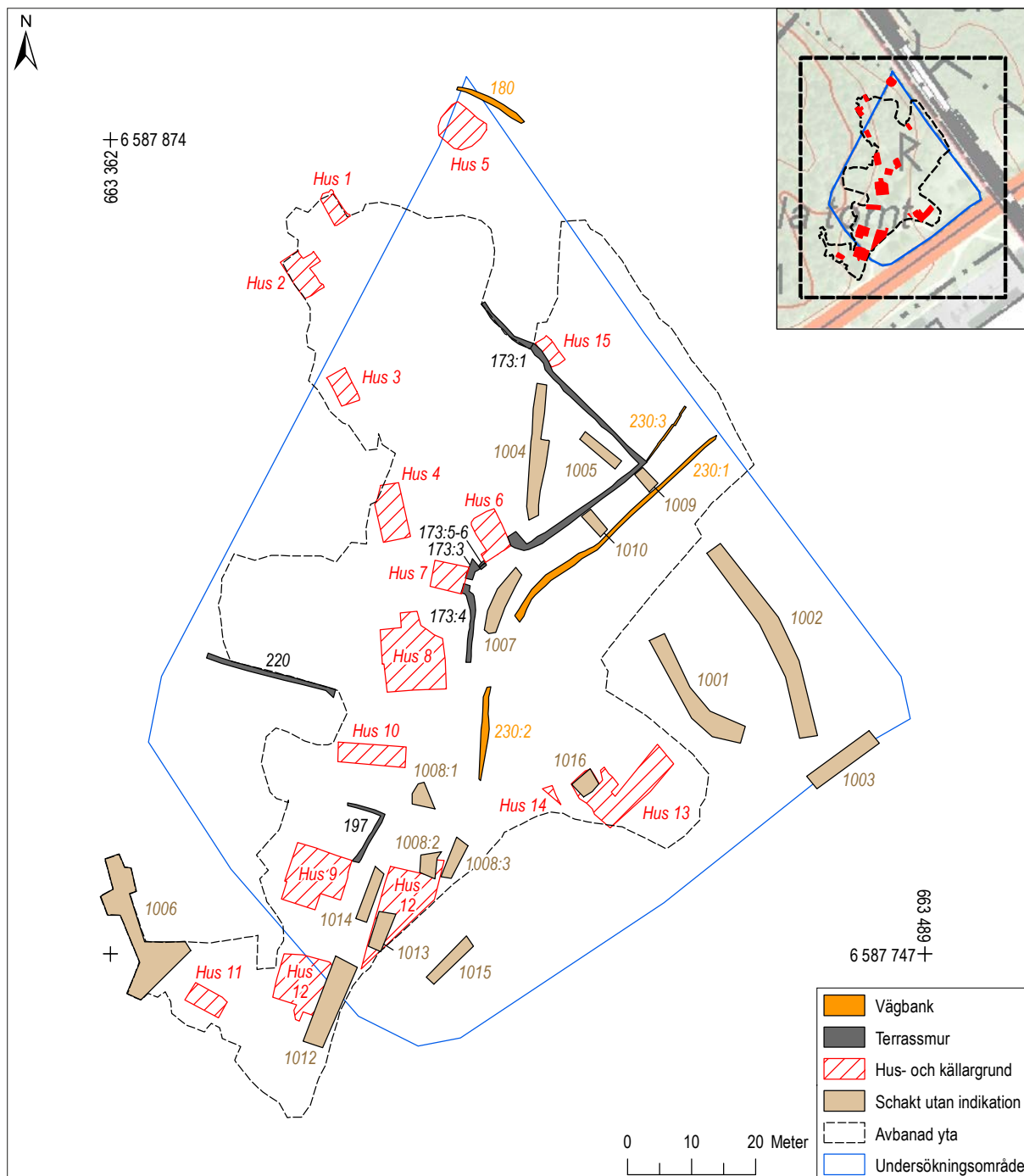

Figur 5. Spångs första sjukstuga markerad på Häradskartan 1901–1906. Skala 1:5 000.

RESULTAT

Terrängen inom Breda gårdstomt utgjordes i norr av bergig skogsmark som i söder övergår i öppen terräng. Totalt avbanades 6 500 m² och 16 stycken sökschakt grävdes inom undersökningsytan (figur 6). I södra delen av undersökningsområdet närmast befintlig parkväg är ytan utschaktad i samband med anläggandet av Bergslagsbron på 1970-talet. Tre

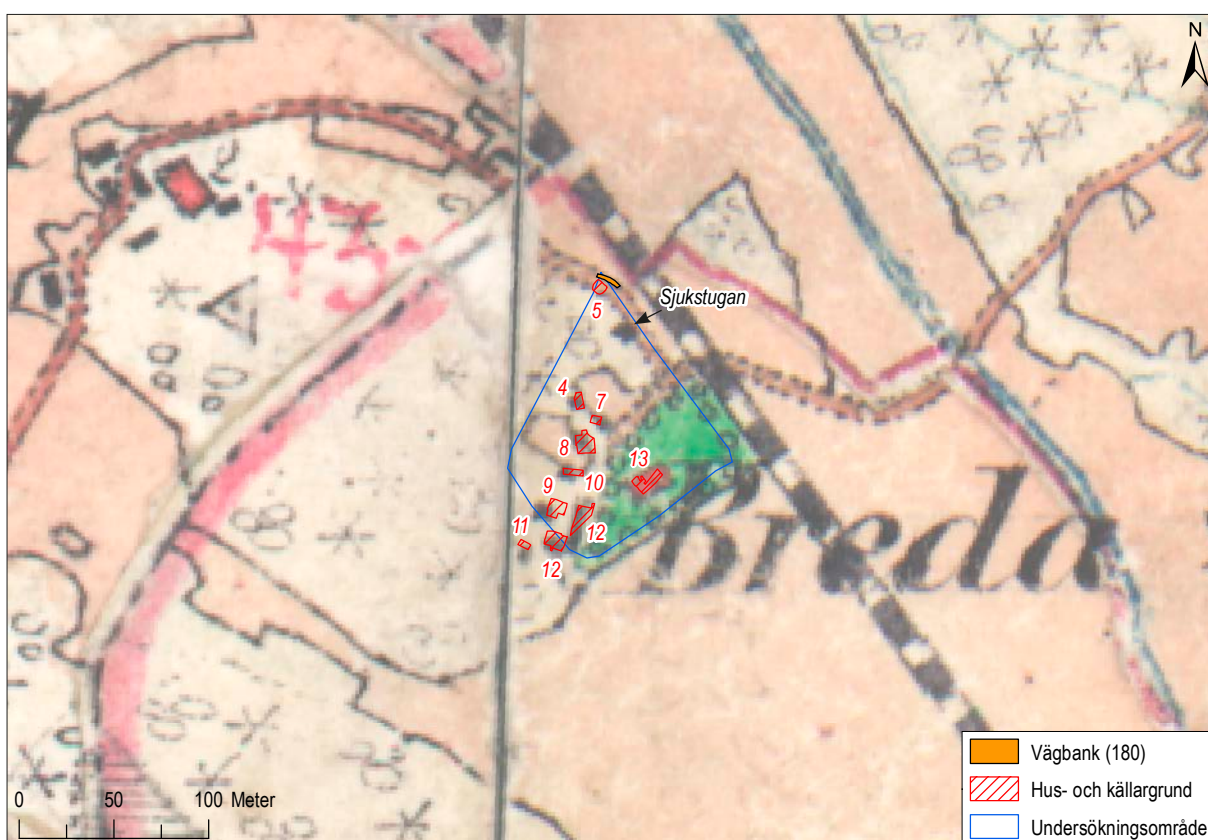
schakt togs upp mellan fruktträd som skulle bevaras i sydöstra delen av undersökningsområdet varav samtliga saknade indikation på kulturlager och anläggningar (schakt 1001–1003). Vid undersökningen framkom femton stycken hus- och källargrunder varav samtliga dateras till 1800/1900-tal.

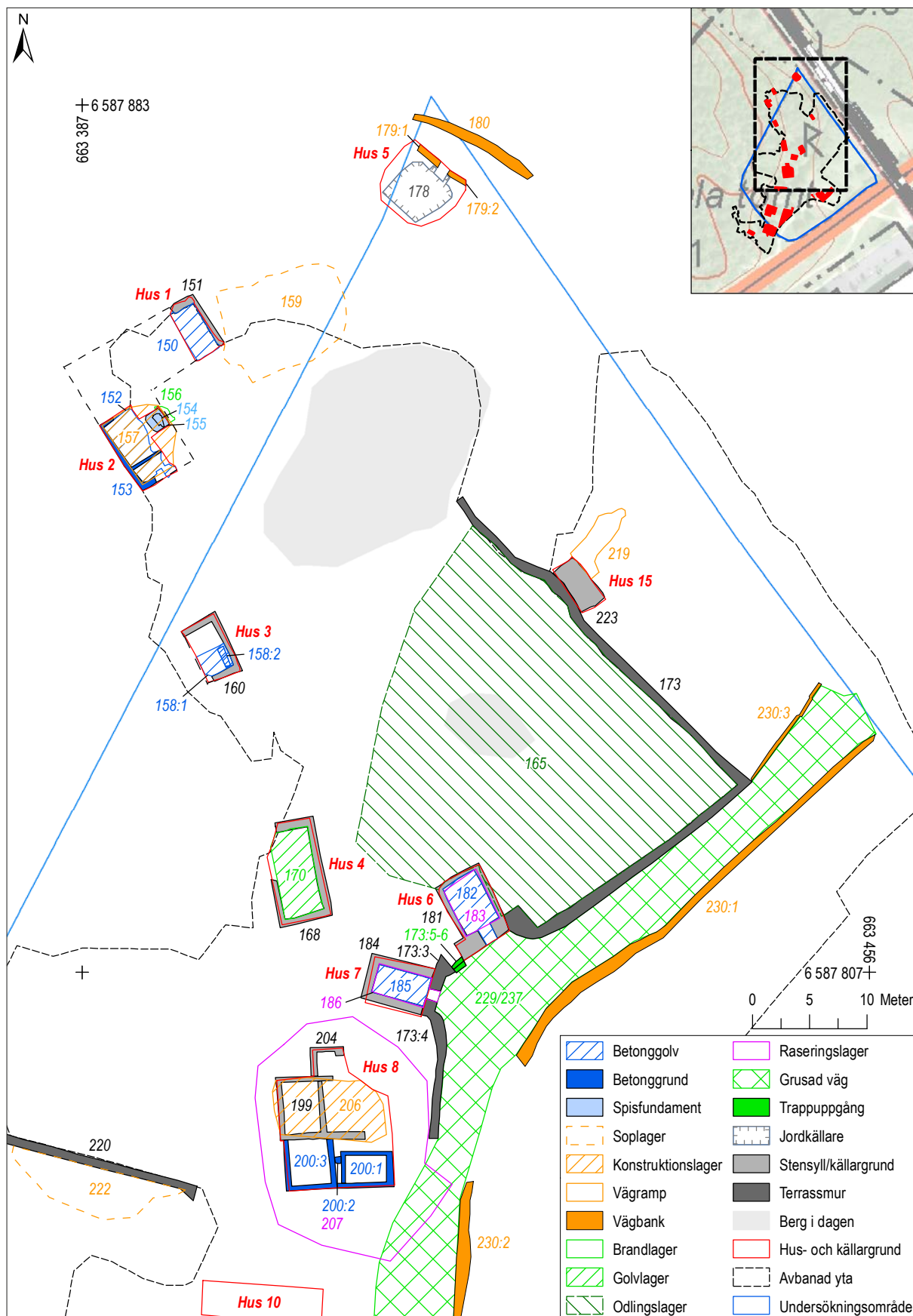
Figur 6. Undersökningsområdet med husgrunder och schakt, skala 1:1 000. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:5 000.

Figur 7. Hus- och källargrunder som kan knytas till byggnader på 1951-års Ekonomiska karta. Skala 1:2 000.

Figur 8. Hus- och källargrunder som framkom vid undersökningen markerade på Häradskartan från 1901–06. Spånga sjukstuga synlig i undersökningsområdets norra del. Skala 1:4 000.

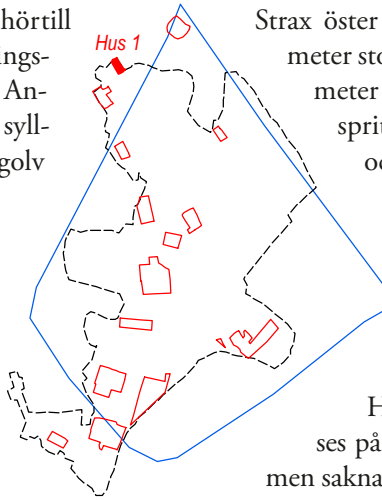

Figur 9. Anläggningar och kulturlager som framkom i norra delen av undersökningsområdet, skala 1:500. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:5 000.

Hus 1 – Byggnad med datering 1900-tal

Byggnadens vardelaven husgrundsomhör till en större byggnad inom undersökningsområdet nordvästra del (figur 9). Anläggningen utgjordes av tre stycken syllstenar (151) och ett gjutet betonggolvet (150) (figur 10).

Stensyllen bestod av 0,5–0,8 meter stora skarpkantiga stenar och två av dessa utgjorde hörnstenar till byggnadens östra gavel. Innanför syllan fanns ett gjutet betonggolvet som var bevarat till en storlek av 4,6x2,3 meter. Betonggolvet hade en ränna nedsänkt i östra delen av golvet. Västra delen av byggnaden var bortgrävd.

Strax öster om husgrunden framkom ett 12x8 meter stort soplager (159). Det var upp till 0,5 meter tjockt och innehöll en riklig mängd spritflaskor, konservburkar, väggkakel och porslin. Fynden dateras från första halvan av 1900-talet till 1970-talet. Bland annat hittades del av en tallrik i flintgods som tillverkades vid Gefle porslinsfabrik mellan åren 1925–1939.

Husgrunden hör till byggnad som kan ses på 1951 års Ekonomiska karta (figur 7) men saknas på Häradskartan från 1901–06. Huset har ursprungligen varit ca 6x13 meter stort och de dokumenterade lämningarna härrör från husets nordöstra gavel. Huset anläggs under första halvan av 1900-talet och rivs under 1970-talet.

Figur 10. Hus 1 med ett gjutet betonggolvet (150). Golvet hade en nedsänkt ränna i östra delen. I bakgrunden till vänster i bild syns den ansamling med spritbuteljer som hittades i soplager 159. Foto från SÖ.

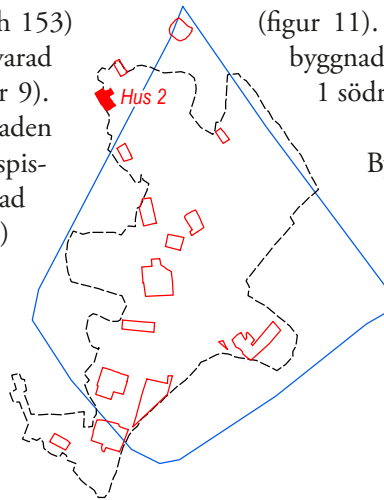
Figur 11. Hus 2 med gjuten betonggrund och till höger i bild visas spisfundament 154 och 155. Foto från S.

Figur 12. Hus 3. Till vänster i bild syns byggnadens södra rum med betonggolvet (158) och till höger i bild visas det norra rummet med ingång från gaveln. Foto från NÖ.

Hus 2 – Byggnad med datering 1900-tal

Gjuten husgrund i betong (152 och 153) som var indelad i två rum och bevarad till en storlek av 5,3x7 meter (figur 9). I den nordöstra delen av byggnaden påträffades ett 1,5x1,7 meter stort spisfundament vilket haft en tegelmurad övre konstruktion (154 och 155)

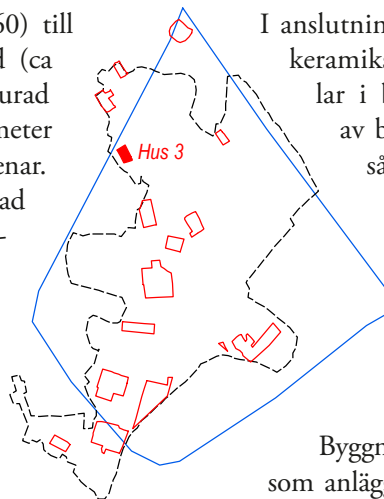

(figur 11). Östra delen av huset var stort och byggnadens norra långsida låg i linje med hus 1 södra långsida.

Byggnaden tolkas utgöra del av hus 1 alternativt en senare tillbyggnad till denna.

Hus 3 – Ekonomibygnad med datering 1800-tal

Byggnaden utgjordes av syllan (160) till en ca 5,6x3,2 meter stor byggnad (ca 18 m²) (figur 9). Syllan var kallmurad i ett skift och bestod av 0,3–0,6 meter stora rundade och skarpkantiga stenar. Västra långsidan saknade syllstensrad och tycktes ha vilat på två hörnstenar istället. Huset var anlagd vid släntfoten till berg i dagen ca 13 meter söder om hus 2. Byggnaden var indelad i två rum. Det södra rummet hade ett 2,7x2,2 meter stort betong golv (158) (figur 12). Betonggolvet hade en försänkning i östra delen med en avrinningsränna och rummet har förmodligen fungerat som ett tvättutrymme.

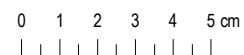
I anslutning till stensyllen hittades två stycken keramikskärvar av porslin med servisstämpel i botten (figur 13). Kärnen utgjordes av bordskär i form av en tallrik och en såsskål. Tallriken tillhör servisen Sultan som tillverkades vid Gustavsbergs porslinsfabrik mellan 1913–1936 och såsskålen var märkt med Bella som var en servis som tillverkades vid Rörstrands porslinsfabrik mellan 1884–1926.

Byggnaden tolkas som en ekonomibygnad som anläggs under andra halvan av 1800-talet. Det södra rummet har fungerat som dusch/tvättstuga under 1900-talet och byggnaden rivs under första halvan av 1900-talet. Huset finns inte markerat på Häradskartan eller på den Ekonomiska kartan.

Byggnaden var orienterad i nordvästlig/sydöstlig riktning och har haft en ingång i den norra gaveln. Ingången har varit närmare 2 meter bred. Det norra rummet har haft ett 2,2x2,7 meter stort jordgolv.

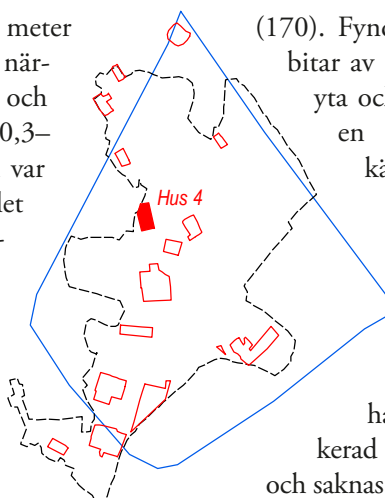

Figur 13. Exempel på porslin som tillverkades under tidigt 1900-tal och som hittades i anslutning till stensyll 160 (fynd-nr 3:2048:1). Servisen Sultan hade flytande blått som dekor och tillverkades vid Gustavsbergs porslinsfabrik mellan 1913–1936. Skala 1:2.

Hus 4 – Ekonomibyggnad med datering 1800-tal

Byggnaden utgjordes av en 8,8x4,5 meter stor syll (40 m²; 168) orienterad i närmast nord – sydlig riktning (figur 9 och 14). Syllen utgjordes av 13 stycken 0,3–0,6 meter stora tuktade stenar som var lagda med en flat sida uppåt. Flertalet av stenarna hade ett borrhål på ovasidan där en järnten suttit. Några järntenar satt kvar i hålen och de användes ursprungligen för att foga samman byggnadens väggar till syll. Husets nordvästra hörn vilade på berg i dagen. I byggnaden framkom ett omrört golvlager

(170). Fyndmaterialet i golvlagret innehöll två bitar av ugnskakel av 1800-talstyp med plan yta och vit glasyr, kapsyler till spritflaskor, en hästsko, 1900-tals porslin, läderkängor, en köttkvarn, verktyg m.m.

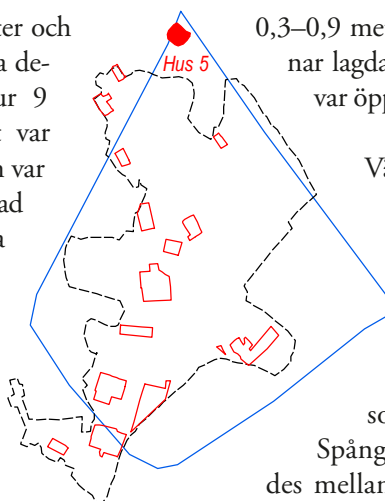
Huset tolkas som en timrad ekonomibyggnad som kan ha använts som stall eller lada. Byggnaden anläggs under andra halvan av 1800-talet och rivs under första halvan av 1900-talet. Huset finns markerad på Häradskartan (1901–06) (figur 8) och saknas på Ekonomiska kartan.

Figur 14. Hus 4 där grunden utgjordes av ett antal stenplintar. Foto från NÖ.

Hus 5 – Jordkällare och vägramp med datering 1800-tal

Jordkällaren (178) mätte ca 6x7 meter och var anlagd i slänten till berget i norra delen av undersökningsområdet (figur 9 och 15). Källarummets innermått var 3,9x2,9 meter (11 m²) och takhöjden var upp till 2 meter. Källaren var murad i 5–7 skift med 0,5x0,8 meter stora tuktade stenar. Både golvet och taket i källaren var gjutna i betong. I källarens nordöstra del fanns en 1,9x1 meter stor ingång som ledde ut till en vägramp (179 och 180) som gick förbi jordkällaren. Vägrampen var orienterad i nordväst–sydöstlig riktning och utgjordes av två stycken stödjemurar (179 och 180). Murarna var bevarade till en längd av 5–11 meter och upp till 1 meter höga. Konstruktionen bestod av

0,3–0,9 meter stora skarpkantiga kallmurade stenar lagda i 2–3 skift. Den västra muren (179) var öppen vid ingången till jordkällare hus 5.

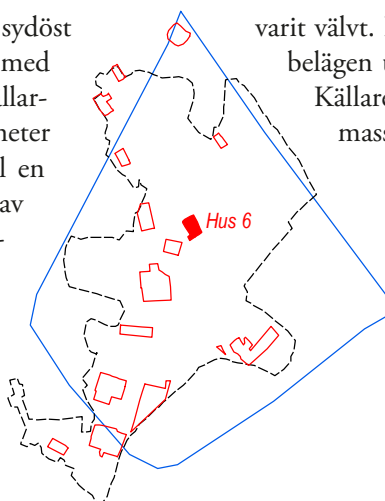
Vägrampen tolkas utgöra del av den vägsträckning man kan se på Häradskartan från 1901–1906 (figur 8). I norr ledde vägen till Wålberga gård och i söder gick vägen förbi en byggnad som under första halvan av 1900-talet brukades som sjukstuga. Sjukstugan som var Spångas första epidemisjukstuga användes mellan åren 1905–1925 och rivs kort efter att det tagits ur bruk. Jordkällaren är uppförd under 1800-talet och användes som skaffereri till sjukstugan.

Figur 15. I bakgrunden syns jordkällare 178 och i förgrunden visas vägrampen 179 och 180 som gick förbi jordkällaren och ledde till Wålberga gård i norr. Foto från NÖ.

Hus 6 – Källare med datering 1900-tal

Källaren var belägen ca 9 meter sydöst om hus 4 och var sammanbyggd med terrassmur 173 (figur 9 och 16). Källarummets innermått var 4,6x3,4 meter (16 m²). Väggarna var bevarade till en höjd av 1,6 meter och utgjordes av murade upp till 0,6 meter stora tuktade stenar (181). Flera av stenarna hade spår efter borrhål. Golvet bestod av betong (182) och taket har

varit välvt. Ingången till källaren låg i söder och belägen ut mot en grusad uppfartsväg (229). Källaren var fylld med sentida raseringsmassor (183).

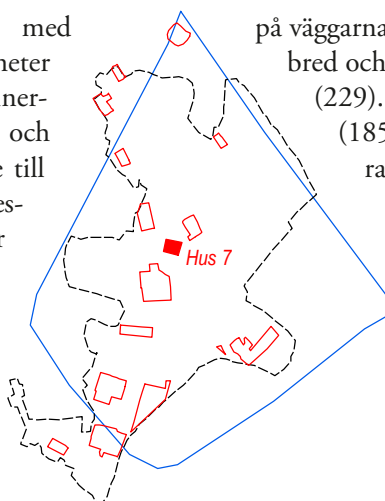
Byggnaden finns ej med på Häradskartan från 1901–1906 men är utsatt på Ekonomiska kartan från 1951 (figur 7) vilket talar för att huset anläggs under tidigt 1900-tal.

Figur 16. Källargrund hus 6. Till höger i bild syns terrassmur 173 som var sammanbyggd med källaren. Foto från S.

Hus 7 – Källare med datering 1800-tal

Källargrunden var sammanbyggd med terrassmur 173 och belägen ca 4 meter söder om hus 6. Källarrummets innermått var 4,7x2,5 meter (ca 12 m²) och källarens väggar (184) var bevarade till en höjd av 1,95 meter och hade rester kvar efter ett tunnvalvt tak (figur 9 och 17). Väggarna i källaren var murade med 0,4–1,4 meter stora skarpkantiga stenar lagda i 3–5 skift. Ställvis fanns puts bevarat

på väggarna. Ingången till källaren var 0,9 meter bred och belägen i öster ut mot en grusad väg (229). Golvet utgjordes av gjuten betong (185) och källaren var fylld med sentida raseringsmassor (186).

Källargrunden hör till det hus som kan ses på 1901–1906 års Härads-karta (figur 8). Huset är uppfört under 1800-talet och stod kvar fram till andra halvan av 1900-talet.

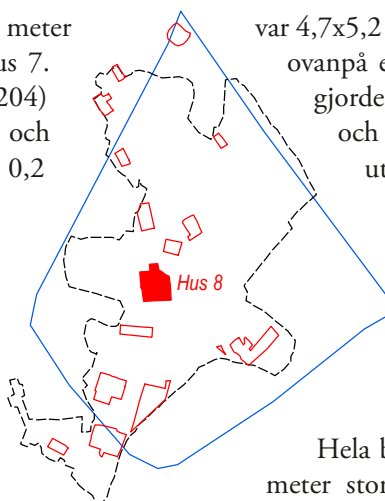
Figur 17. Källargrund hus 7. Foto från V.

Hus 8 – Bostadshus med datering 1800/1900-tal

Anläggningarna hör till en ca 10x10 meter stor byggnad 6 meter söder om hus 7. De bestod av syllar (199), farstu (204) samt betonggrunder (200) (figur 9 och 18). Hela byggnaden täcktes av ett 0,2 meter tjockt raseringslager (207).

Södra delen av huset utgjordes av en senare tillbyggnad i form av en gjuten hus- och källargrund i betong (200:1–3). Källaren (200:1) var indelad i två rum och totalt ca 3,6x2,4 meter stor (9 m²) (figur 19). Källarväggarna var bevarade till en höjd av som mest 1,7 meter och hade en tjocklek av 0,5 meter. Både golv och väggar var av betong. I mitten av källaren fanns en skiljevägg med ett 0,9 meter stort dörrhål till det östra källarrummet. En trappa eller stege har lett ned till källaren från övervåningen.

Källarens södra vägg var sammanbyggt med husgrund 200:3 i väster. Husgrunden var 4,2x4,6 meter (20 m²) stor och var gjuten i betong. Grunden var 0,4 meter bred och bevarad till en största höjd av 0,7 meter. I norr var grunden gjuten dikt an emot husgrund 199. Husgrund 199 mäter ca 10x5,5 meter (55 m²) och var uppdelat i två rum. Det västra rummet var 4,7x3 meter stort och det östra rummet

var 4,7x5,2 meter stort. Stensyllen (199) var lagd ovanpå ett konstruktionslager (206) och utgjordes av 0,2–0,4 meter stora skarpkantiga och rundade stenar. Syllen var murad och utrasad i öster. Strax norr om stensyllen framkom ett fundament till en farstu (204). Det var bevarat till en storlek av 2,7x1,6 meter och bestod av 0,4–0,55 meter stora skarpkantiga stenar som var lagda med den flata sidan uppåt.

Hela byggnaden överlagrades av ett 21x14 meter stort raseringslager (207). Det utgjordes av tegelstensbitar, sot, träkol och sten. Lagret var 0,2–0,3 meter tjockt och innehöll rikligt med fynd av byggnadsdetaljer i form av spikar, fönsterglas, skåpbeslag och fönsterbågar. I lagret hittades nio stycken kakelugnsbitar från 1800-talet med en vit glasyr vilket indikerar att byggnaden har haft en eller flera kakelugnar.

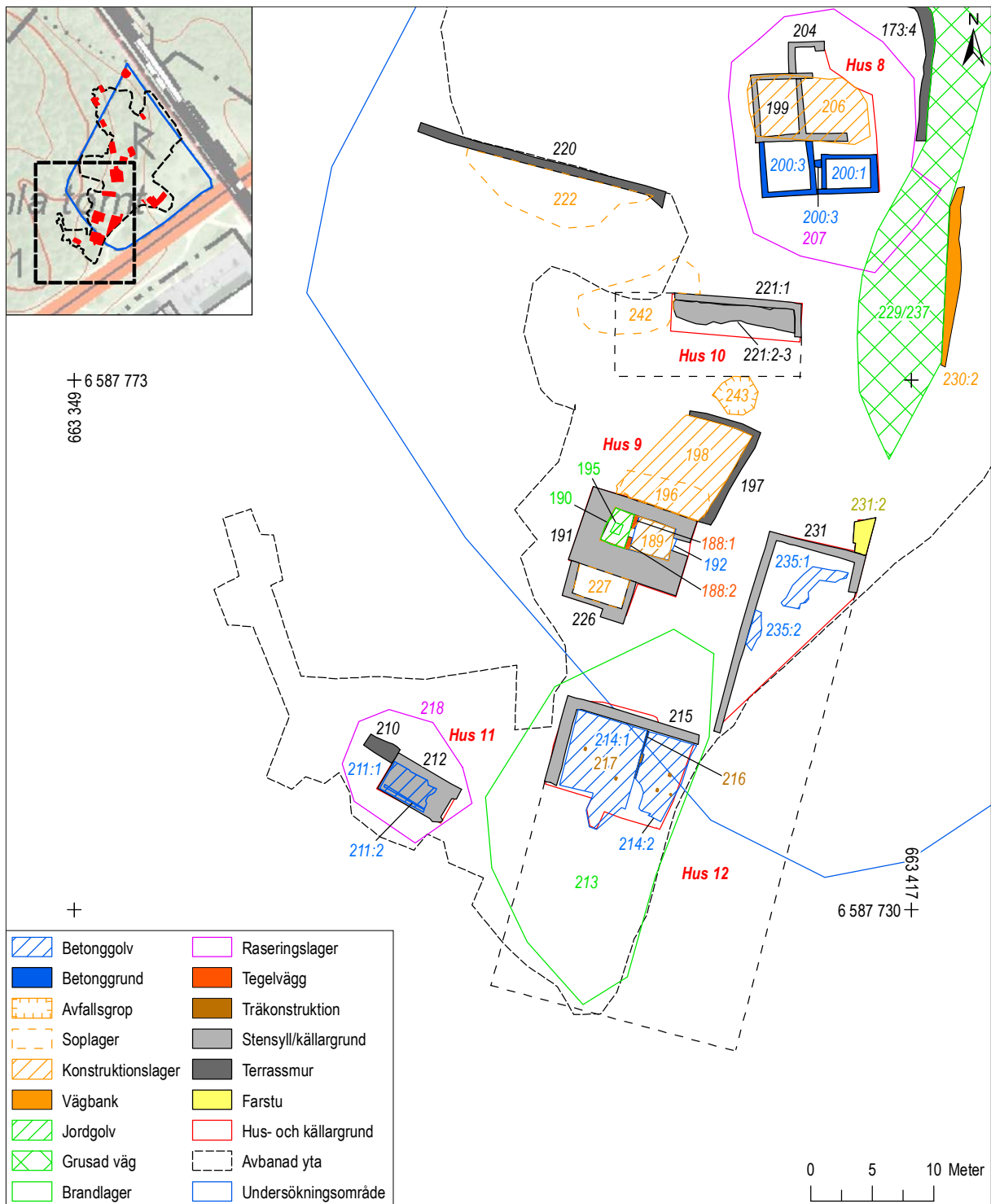
Byggnaden har använts som bostadshus och den norra delen av huset hör till den byggnad som kan ses på 1901–1906 års Härads-karta (figur 8). Norra delen av huset anläggs under 1800-talet och den södra delen av huset utgör en senare tillbyggnad av huset under 1900-talet.

Figur 18. Översiktsfoto av hus 8. Foto från V.

Figur 19. Gjuten källargrund i betong (200:1). I förgrunden syns det ena källarrummet tömt på utfyllnadsmassor och till vänster i bild anas dörröppningen till angränsande rum. Foto från NV.

Figur 20. Anläggningar och kulturlager som framkom i sydvästra delen av undersökningsområdet, skala 1:500. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:5 000.

Hus 9 – Källare med datering 1800-tal

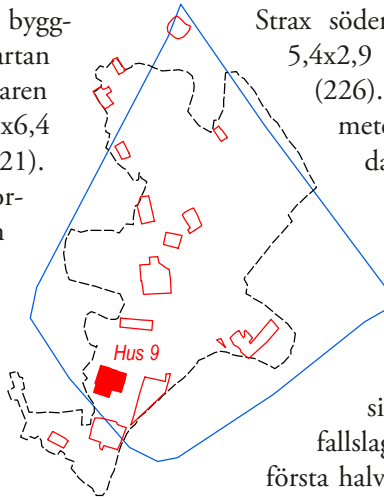
Källare 191 utgjorde grund till den byggnad som finns markerad på Häradskartan från år 1901–1906 (figur 8). Källaren var indelad i två rum och totalt ca 9x6,4 meter stor (58 m²; figur 20 och 21). Den västra delen av källaren utgjordes av ett 1,8x2,8 meter stort rum (5 m²). Källarväggarna i det västra rummet var bevarade i 7–8 skift till en höjd av 2,3 meter och hade en tjocklek av 1,1–2,3 meter. De var uppbyggda av 0,25x0,8 meter stora murade skarpkantiga stenar. Golvet utgjordes av ett jordgolv (190 och 195). I öster fanns en murad tegelstensvägg (188) med ett 0,7 meter brett dörrhåll till det östra källarrummet. Tegelväggen var 0,3 meter bred och upp till 1,3 meter hög. Konstruktionen utgjordes av ca 0,1x0,28x0,16 meter stora murade tegelstenar som var lagda ovanpå ett skift med 0,3x 0,7 meter stora rektangulära stenblock.

Det östra källarrummet var 3,2x2,7 meter stort (9 m²) och bar spår efter ett välvt tak. Väggarna var 1,1x2,4 meter tjocka och bevarade i 3 skift till en höjd av 1,3 meter. Källarväggarna var uppbyggda av 0,45x0,8 meter stora rektangulära huggna stenblock. Golvet var av betong (192). I den östra väggen fanns en 1 meter bred dörröppning. Källarväggens nordöstra del var sammanbyggd med terrassmur 197 södra del.

Strax söder om källargrunden påträffades ett 5,4x2,9 meter stort fundament för en farstu (226). Konstruktionen utgjordes av 0,3x0,8 meter stora tuktade kallmurade stenar lagda i 2–3 skift till en höjd av 1,2 meter.

Källaren var fylld med sentida raseringsmassor (189). Ovanpå terrasseringsen (198) norr om källargrunden hus 9 framkom ett avfallslager (196) som bestod av silt uppblandat med tegelkross. I avfallslagret påträffades rikligt med fynd från första halvan av 1900-talet. Bland annat hittades kokkär i form av emaljerade kastruller samt av en gjutjärnsgröta. Ett stort antal flaskor påträffades i avfallslager 196. De större flaskorna i grön- eller bruntonat glas har innehållit vin, sprit eller öl och de mindre flaskorna har innehållit medicin. Hushållskeramiken utgjordes av tallrikar, koppar och skålar som var tillverkade vid svenska porslinsfabriker under 1900-talet. Fynd av förvaringskär utgjordes av mjölkkanor samt av en hink.

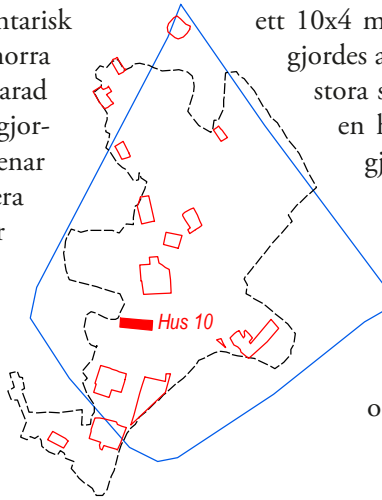
Den västra delen av källaren anläggs under 1800-talet och utgör grund till den byggnad som visas på Häradskartan (figur 8). Under tidigt 1900-tal gör man en tillbyggnad då man anlägger det östra källarrummet med anslutande terrassmur 197.

Figur 21. I förgrunden syns källarens (hus 9) östra rum med gjutet betonggolv (192) och i bakgrunden visas källarens västra rum med jordgolv (190 och 195). Foto från Ö.

Hus 10 – Ekonomibyggnad med datering 1800-tal

Hus 10 utgjordes av en fragmentarisk byggnad där endast syllen från norra långsidan och östra gaveln var bevarad (figur 20 och 22). Syllen (221) utgjordes av 0,5–1 meter stora tuktade stenar lagda med den flata sidan utåt. Flera av stenarna hade borrhål. Innanför syllen fanns en ca 9x2 meter stor stenpackning (221:2–3) som utgjordes av 0,2–0,5 meter stora rundade och skarpkantiga stenar. Norr om husgrunden framkom

ett 10x4 meter stort avfallslager (242). Det utgjordes av silt uppblandat med 0,2–0,3 meter stora stenar. I avfallslagret hittades fynd av en högaffel, 1900-tals porslin, en större gjutjärnsryta, stålfjädrar m.m.

Huset tolkas som en ekonomibyggnad och kan ha använts som en lada eller magasin. Byggnaden finns med på både Häradskartan och Ekonomiska kartan (figur 7 och 8) och mäter då 15x7 meter.

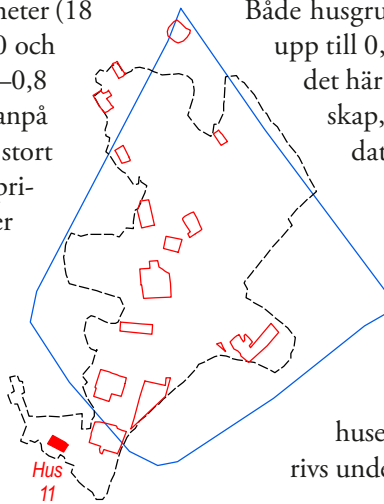

Figur 22. Fragmentarisk byggnad (hus 10) där endast norra långsidan och östra gaveln var bevarad. Tolkas utgöra en ekonomibyggnad som anläggs under 1800-talet. Foto från V.

Hus 11 – Ekonomibyggnad med datering 1800-tal

Byggnaden utgjordes av en 5,8x3,2 meter (18 m²) stor stenfylld husgrund (figur 20 och 23). Stensyllen (212) bestod av 0,3–0,8 meter stora skarpkantiga stenar. Ovanpå husgrunden fanns ett 3,8x2,4 meter stort gjutet betonggolvet (211) som var upprivet i öster. Betonggolvet var 0,1 meter tjockt och hade en nedsänkt ränna i södra delen av golvet.

I anslutning till byggnadens nordvästra hörn framkom rester av en stenmur (210). Muren var bevarad till en storlek av 2,7x1,2 meter och upp till en höjd av 0,7 meter. Konstruktionen utgjordes av 0,3–0,7 meter stora huggna kallmurade stenar. Muren var orienterad i nordväst–sydöstlig riktning och tolkas utgöra del av en terrassmur i anslutning till hus 11.

Både husgrunden och muren överlagrades av ett upp till 0,3 meter tjockt raseringslager (218). I det här lagret hittades fynd av jordbruksredskap, ölfaskor, bestick och porslin som dateras till första halvan av 1900-talet.

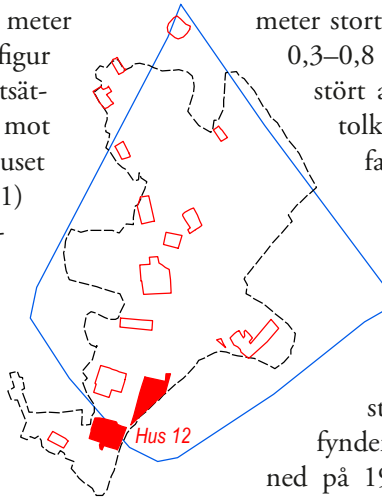
Avsaknaden av en eldstad tyder på att huset har använts som en ekonomibyggnad. Anläggningarna hör till det hus som kan ses på Häradskartan från 1901–1906 (figur 8). På Ekonomiska kartan från 1951 är huset inte utsatt vilket tyder på att huset rivs under första halvan av 1900-talet.

Figur 23. Ekonomibyggnad hus 11 med ett gjutet betonggolvet (211). Till vänster i bild syns rester av en terrassmur (210). Foto från NV.

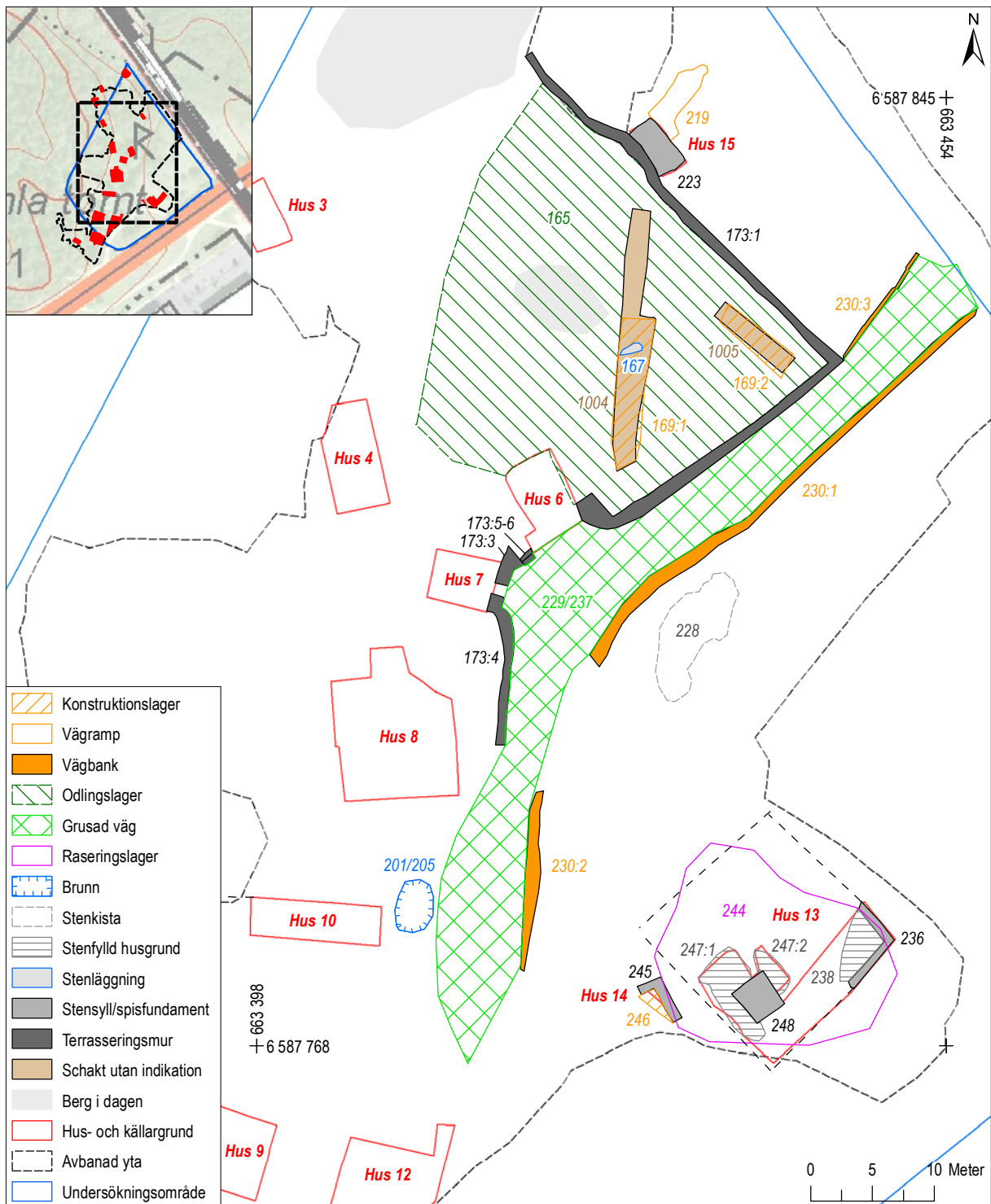
Hus 12 – Stall med datering 1800-tal

Hus 12 bevarade delar mätte 11x8 meter (88 m²) och 16x8 meter (128 m²; figur 20). Östra delen av byggnaden fortsätter utanför schaktbegränsningen mot befintlig parkväg och i söder var huset bortgrävt. Grundsyllen (215 och 231) var 0,6–0,8 meter bred och uppbyggd av kantiga 0,4–0,8 meter stora stenar varav en del utgjordes av sprängsten. Södra delen av byggnaden täcktes av ett upp till 0,4 meter tjockt brandlager (213). Golvet (214 och 235) utgjordes av betong. I golvet fanns ett antal försänkningar för trästolpar (217) och en trästock (216). I anslutning till grundens norra gavel framkom rester efter ett 1,5x2,7

meter stort fundament 231:2. Det utgjordes av 0,3–0,8 m stora skarpkantiga stenar och var stört av en yngre rörgrav. Konstruktionen tolkas som del av ett fundament till en farstu eller en ramp. Fynd av hästskor och keramikskärvor som dateras till 1800–1900-talen hittades i anslutning till husgrunden.

Enligt muntlig uppgift från närboende användes byggnaden som stall under 1900-talet, vilket även fynden av hästskor talar för, samt brinner ned på 1960-talet. Byggnaden finns med på både Häradskartan från 1901–1906 och Ekonomiska kartan från 1951 (figur 7 och 8) och mäter då 10–20x40 meter.

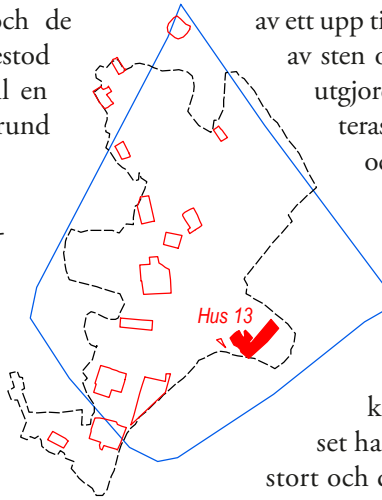

Figur 24. Anläggningar och kulturlager som framkom i mellersta delen av undersökningsområdet, skala 1:500. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:5 000.

Hus 13 – Bostadshus med datering 1800-tal

Anläggningen var fragmentarisk och de bevarade delarna av byggnaden bestod av en stensyll (236), fundament till en spis (248) och en stenfylld husgrund (238 och 247) (figur 24).

Syllen var uppbyggd av 0,4–0,7 meter stora kantiga stenar som var lagda med en flat sida åt öster och utgjorde byggnadens nordöstra hörn (figur 25). I den sydvästra delen av huset påträffades ett 2,8x3,2 meter stort spisfundament (248) (figur 26). I anslutning till spisen och på insidan av stensyllen framkom en upp till 0,5 meter mäktig stenpackning (238 och 247). Stenpackningen fyllde skrevor i berg-hällen och har påförts för att skapa en plan yta i samband med anläggandet av byggnaden. Huset täcktes

av ett upp till 0,4 meter tjockt raseringslager (244) av sten och tegelkross. Fyndmaterialet i huset utgjordes huvudsakligen av keramik som dateras till 1800–1900-talet, brunt buteljglas och pressglas. I anslutning till stensyllen hittades ett korroderat 1 öre kopparmynt som dateras till 1700-talet.

Anläggningarna hör till det hus som kan ses på Häradskartan från 1901–1906 och på Ekonomiska kartan från 1951 (figur 7 och 8). Huset har ursprungligen varit ca 14x14 meter stort och de dokumenterade lämningarna härrör från husets nordöstra hörn samt del av den västra gaveln. Huset är troligen uppfört på 1800-talet och rivs i samband med anläggandet av bron på Bergslagsvägen på 1970-talet.

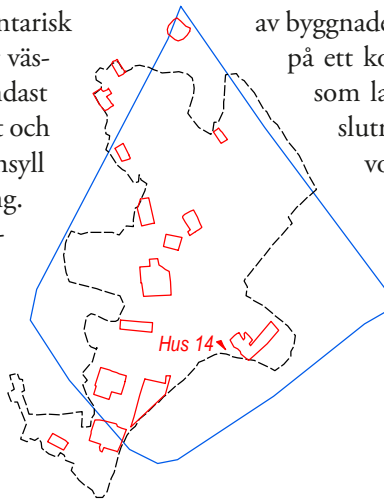
Figur 25. Stensyll 236 som utgör NÖ hörnet till hus 13. Foto från Ö.

Figur 26. Till vänster i bild syns spisfundament 248 och runtom fundamentet visas rester av den stenfyllda husgrunden 247. Foto från NÖ.

Hus 14 – Ekonomibyggnad med datering 1800-tal

Hus 14 utgjordes av en fragmentarisk byggnad som var belägen ca 3 meter väster om hus 13 (figur 24 och 27). Endast nordöstra hörnet av huset var bevarat och det bestod av en 3,4 meter lång stensyll (245) i nordväst-sydöstlig riktning. Syllen var uppbyggd av 0,4–0,5 meter stora skarpkantiga stenar. Stenarna var lagda med en flat sida åt öster och norr varför syllan utgjorde del

av byggnadens nordöstra hörn. Delar av syllan låg på ett konstruktionslager av sandig silt (246) som lagts ut i en skreva i berghällen. I anslutning till syllan hittades keramikskärvar av flintgods och porslin som dateras till 1800–1900-talen.

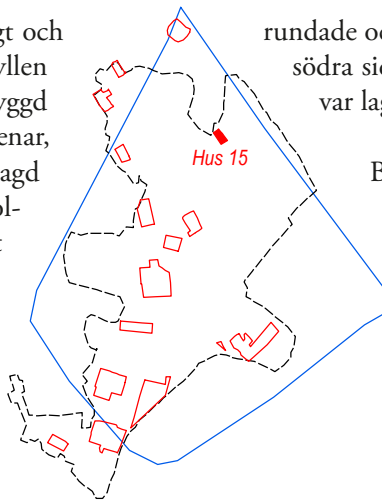
Byggnaden har förmodligen använts som en ekonomibyggnad i anslutning till bostadshus 13.

Figur 27. Stensyll 245 framrensad. Foto från N.

Hus 15 – Ekonomibyggнад med datering 1900-tal

Hus 15 var minst ca 4,4 meter långt och 2,3 meter brett (figur 24). Grundsyllen (223) var 0,7 meter bred och uppbyggd av kantiga 0,3–0,7 meter stora stenar, en del sprängsten. Grunden var lagd dikt an emot terrassmur 173 och golvet bestod av betong. Strax nordöst om byggnaden fanns rester efter en 1,8x5,8 meter stor vägramp (219) som lett upp till byggnaden. Den utgjordes av 0,3–0,7 meter stora

rundade och kantiga stenar. På konstruktionens södra sida fanns fyra stycken kantstenar som var lagda med den flata sidan utåt.

Byggnaden utgör en enklare ekonomibyggнад, t.ex ett lider, som tillhört Spånga sjukstuga som var belägen strax norr om hus 15. Huset anläggs i samband med att man bygger terrassmur 173 i början av 1900-talet.

Terrassmurar, odlingytor och vägramp med datering 1800–1900-tal

Två sökschakt grävdes genom den större terrasseringen som var belägen i undersökningsområdets norra del (figur 24). Terrasseringen avgränsades av en upp till två meter hög stödmur (173). Under grästorven framkom ett 0,3 meter tjockt odlingslager (165) med fynd daterade till 1800–1900-tal och därunder vidtog ett upp till 1 meter mäktigt utfyllnadslager (169). I nedre delen av utfyllnadsmassorna hittades bland annat fynd av två stycken mattallrikar i flintgods (figur 28). Båda tallrikarna hade tryckt blå dekor och servisstämplar på undersidan. Den ena tallriken tillhörde en servis som var formgiven av Arvid Ekberg vid Gustavsbergs porslinsfabrik och heter Wexiö (fynd-nr 169:2047:1). Servisen var i produktion mellan 1887–1892. Den andra tallriken tillhörde servisen Göteborg som tillverkades vid Gustavsbergs porslinsfabrik mellan 1883–1916 (fynd-nr 169:2047:2).

Terrassmuren (173) var uppbyggd av 0,4–0,9 meter stora skarpkantiga stenar varav flera hade märken efter borrhål (figur 29). Muren var kallmurad och bevarad i 2–6 skift till en höjd av 2,4 meter och delvis anlagd på berg i dagen. I västra delen av konstruktionen fanns två stycken källargrunder (hus 6 och 7) inbyggda i muren. Flera av stenarna har förankringskrokar för el/telestolpar.

Konstruktion anläggs i början av 1900-talet i samband med att Spånga kommun hyrde en byggnad vid Breda gård för att inrätta en epidemisjukstuga. Terrassmurens sträckning finns med på Ekonomiska kartan från 1951 men inte på Häradskartan från år 1901–1906 vilket också talar för att muren anläggs efter 1906.

I anslutning till terrassmurens södra sträckning framkom en grusad väg (229) som var orienterad i syd-nordöstlig riktning. Vägen var bevarad till en storlek av 4,5–8,2x70 meter och bestod av ett 0,15 meter tjockt gruslager (229) som vilade på en upp till 1 meter mäktig vägbank (237). Vägbankens kantsten (230) utgjordes av 0,3–0,9 meter stora skarpkantiga stenar. Konstruktionen var kallmurad och bevarad i upp till två skift till en höjd av 1,2 meter. I väster var stora delar av muren utrasad och i nordöstra delen utgjordes kantstenen av gjutna betongplintar (230:3).

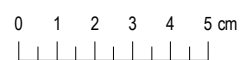
Den södra delen av kantstenen var uppbyggd i samma byggnadsteknik som terrassmuren 173 i norr (figur 29) vilket talar för att den anläggs samtidigt som denna i början av 1900-talet. Vägen har fungerat som uppfartsväg till Breda gård och finns markerat på både Häradskartan från 1901–1906 och på Ekonomiska kartan från 1951.

I västra delen av undersökningsytan framkom en ca 20 meter lång och 0,8 meter bred terrassmur (220) (figur 20). Den var orienterad i nordväst-sydöstlig riktning och var uppbyggd av 0,3–0,8 meter stora kallmurade kantiga stenar. Muren var bevarad i 3–4 skift upp till en höjd av 1,1 meter. Ytan norr om muren var stenröjd och har använts som odlingsmark.

Terrassmuren finns markerad på både Häradskartan och på Ekonomiska kartan och utgör där den södra begränsningen av en odlingsyta respektive en trädgårdsyta.

Figur 28. Två stycken tallrikar i flintgods som hittades i nedre delen av utfyllnadsmassorna 169 (fynd-nr 169:2047:1 övre, fynd-nr 169:2047:2 nedre). Båda tallrikarna var tillverkade vid Gustavsbergs porslinsfabrik och var i produktion under sent 1800-tal till tidigt 1900-tal. Skala 1:2.

Figur 29. I förgrunden syns vägramp 237 och i bakgrunden 173. Foto från S.

ARKEOLOGISK UTVÄRDERING

Efter undersökningen av Breda gård (RAÄ-nr Spånga 235:1) kunde det konstateras att det inte finns några bebyggelse lämningar eller andra forn lämningar som är äldre än 1800-talet inom undersökningsytan. Avsaknaden av äldre bebyggelse lämningar på platsen ska framför allt ses som ett resultat av omfattande urschaktningar inför anläggandet av 1800- och 1900-talets bebyggelse. Nedgrävningar har skett inför anläggandet av källare, betonggrunder, avloppssystem och avfallsgropar. Det finns också en möjlighet att det äldre bebyggelse läget för Breda bytomt har legat utanför undersökningsområdet, exempelvis söder om Bergslagsvägen.

Merparten av lämningarna dateras till efter 1850 och flertalet av byggnaderna som påträffades finns markerade på Häradskartan från 1901–1906 och/eller på Ekonomiska kartan från 1951. En källargrund (hus 9) och två stycken husgrunder (hus 13 och 14) gick inte att datera närmare än till 1800-talet. Fynden

från anläggningarna utgjordes bland annat av mynt, buteljglas och keramikskärvor vilka dateras till 1800–1900-tal. Det äldsta fyndet utgjordes av ett kopparmynt från 1700-talet som hittades i anslutning till en stensyll (hus 13) där man även påträffade glas- och keramikskärvor från 1800-talet.

Vid undersökningen framkom inga spår efter den byggnad som inhyst Spånga sjukstuga mellan åren 1905–1925. Byggnaden finns utsatt på Häradskartan från år 1901–06 och var belägen i nordöstra delen av undersökningsytan. Sjukstugan rivs någon gång mellan 1925 och 1951 då den saknas på Ekonomiska kartan från år 1951.

Flertalet av de nu undersökta byggnaderna stod kvar ända fram till 1970-talet och revs i samband med anläggandet av den nya bron på Bergslagsvägen vid Lunda.

REFERENSER

Litteratur

ANDERSSON, K. *Förbifart Stockholm, delsträcka Hjulsta. Arkeologisk förundersökning i form av kartering av fornlämningarna RAÄ Spånga 96:1, 214:1, 329:1 och 235:1 inom fastigheterna Akalla 4:1 och Lunda 5:1, Stockholms kommun, Uppland.* Arkeologistik, rapport 2015:6.

ANDERSSON, L. & SUNDSTRÖM, L. 2008. *Trafikplats Hjulsta. Arkeologisk utredning, etapp 1, Trafikplats Hjulsta, Spånga och Järfälla socknar, Stockholm och Järfälla kommuner, Uppland.* Stockholms läns-museum. Rapport 2008:26.

AHNLUND, H. 1966. Spångas bebyggelsehistoria. I: Nils Staf (red.), *Spånga sockens historia*. Monografier utgivna av Stockholms kommunalförvaltning.

FREDRIKSSON, M. 1991. *En bondes dagbok 1878–1884*. Stadsvandringar 14. Stockholms stadsmuseum. Stockholm.

GUSTAFSSON J:R, L. 1957. *Järfällaboken*. Stockholm.

Äldre kartmaterial

RAK J133-10I7d65 Stockholms län
10I7d - Spånga
Ekonomiska kartan, 1951

RAK J112-75-14 Stockholms län
J112-75-14 - Sundbyberg
Häradsekonomiska kartan,
1901–1906

RAK J112-75-13 Stockholms län
J112-75-13 - Svartsjö
Häradsekonomiska kartan
1901–1906

Topografiska corpsen Trakten omkring
Stockholm (blad 1) 1861
Uppmätt 1844

RAK = Rikets allmänna kartverks arkiv

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	2995
Länsstyrelsens dnr:	431-9743-2016
Uppdragsgivare:	Trafikverket
Socken:	Spånga
Kommun:	Stockholm
Län:	Stockholm
Fastighet:	Lunda 5:1
Fornlämning:	RAÄ-nr Spånga 235:1
Typ av undersökning:	Arkeologisk förundersökning
Undersökningstid, fält:	4 april–6 maj 2016
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Projektledare:	Mikael Bertheau
Fältarkeologer:	Mikael Bertheau, Anna Lagerstedt, Stefan Gustafsson, Björn Carlsson Fredrik Lundström, Stefan Ölund
Rapportansvarig:	Mikael Bertheau
Kvalitetsgranskning:	Anna Lagerstedt
Layout och planer:	Ida Söderström, Mikael Bertheau
Undersökningsområdets storlek:	8 500 m ²
Schaktad yta:	6 500 m ²
Fynd:	Fynd som tillvaratagits har gallrats efter registrering

BILAGA 1. SCHAKTBESKRIVNING

Schakt-nr	Max djup (m)	Längd x Bredd (m)	Beskrivning
1001	0,40	20x2,8	Terrängen sluttar svagt åt SÖ. Schaktet fylldes med 0,15 m grästorv och därunder ett 0,2 m tjockt lerigt silt lager med enstaka fynd av tegelstensbitar samt en skärva yngre rödgods. Undergrunden utgjordes av lera. Schaktet grävdes mellan befintliga äppelträd.
1002	0,35	33x3,5	0,1 m tjock grästorv och därunder vidtog ett 0,2 m tjockt lerigt siltlager. Enstaka fynd av tegelstensbitar samt en skärva yngre rödgods (blomkruka) som dateras till 1900-tal. V om schaktet går en elkabel i Ö-V riktning.
1003	0,35	12x2,5	Under grästorven (0,1 m) framkom ett lerigt siltlager (0,15–0,2 m) med enstaka fynd av tegelstensbitar.
1004	1,00	21,00	Schaktet var mellan 1,3–2,6 m bred och grävdes i N-S riktning ovanpå terrassen 173. I mitten av schaktet framkom en fragmentarisk stenbeläggning 167 under odlingslager 165. Därunder vidtog ett utfyllnadslager 169 som var mellan 0,3–0,7 m tjockt. I N delen av schaktet utgjordes undergrunden av berg i dagen som sedan övergår till stenig morän i söder. Fynd av bla en skärva saltglaserat stengods i södra delen av utfyllnadsassorna.
1005	1,30	7x1,5	Schaktet grävdes i sydöstra delen av terrassen och i anslutning till terrassmuren 173. Under odlingsjorden 165 framkom ett 0,4–0,9 m mäktigt utfyllnadslager 169. Undergrunden utgjordes av stenig morän i S och berg i dagen i N. I nedre delen av utfyllnadslagret 169 hittades en skärva flintgods/porslin med stämpel (Gustavsberg-Växsjö) som dateras till 1887–1892.
1006	0,30	21x11,5	Schaktet låg i slutningen mellan två klippor, i den södra delen av undersökningsområdet. Det innehöll mörk lera och ett stenfyllt dike (209). Underlaget bestod av ljus lera.
1007	1,10	10x2	Schaktet grävdes genom vägen i längsgående riktning. Överst fanns en 0,15 m tjock grusad yta (229) och därunder vidtog ett upp till 1 meter mäktigt stenpackning 237. Stenpackningen utgjordes av 0,4 m stora skarpkantiga stenar uppblandat med humös jord. Undergrunden utgjordes av stenig morän. Sentida fynd i grusvägen.
1008	0,70	-	Tre stycken mindre schakt grävdes strax N om hus 12. Samtliga schakt grävdes genom befintliga rör- och kabelgravar (232) och saknade indikation på anläggningar.
1009	1,00	4x2	Schaktets översta skikt utgörs av ett ca 30 cm tjockt påfört grus/stenlager (229) i storleksordningen 5–15 cm. Lagret ligger på geologisk undergrund, ingen äldre markhorisont kunde observeras däremellan. Noterbart är att det råder stor höjdskillnad mellan undergrunden i vägbanken jämfört med nedan odlingsmark, som överlagras av ett 50–60 cm tjockt ler-/jordlager (ursprungligt brant topografi eller omfattande markarbeten?). Packning med mindre sten dikt an under 173 (stenstorlek 10–20 cm). Vägbanken 230 stötts på insidan (under 173) av en packning block, ca 30–60 cm.
1010	0,80	4x2	Schaktets översta skikt utgörs av ett 0–30 cm tjockt påfört grus/stenlager (229). Stenmaterialet är mellan 5–15 cm, sporadiska fynd av tegel samt en enstaka järnspik. Detta lager vilar dikt an på en äldre markhorisont vilken avtecknade sig som ett mörkt skikt i profilväggen. Under detta skikt geologisk undergrund samt berghäll i schaktbotten på ett djup av 40–50 cm. I schaktets N ände fanns 30 cm tjock stenpackning under 173 som utgjordes av 10–20 cm skärvig sten, packningen vilar på moränbotten. Vägbanken 230 stötts på insidan (under 229) av en ca 80 cm bred packning med 30–60 cm stora block.
1012	1,70	14x3	Hela ytan hade grävts ut i samband med anläggandet av hus 12. Under 214 (betongolvet) låg ca 0,4–0,6 m djup singel på ca 0,4 m djup ljus sand. 213 (syllen) i N var grävd ner i underlaget och ca 1,2 m djup. Underlaget bestod av lera.
1013	1,40	6x2	Ytan hade grävts ut i samband med anläggandet av hus 12. Den var fylld med ett ca 1,1 m djupt, ljust sand och stenlager. Underlaget bestod av lera.
1014	0,60	8x2	Schaktet drogs genom ett ca 0,5–0,6 m tjockt sand/gruslager som vilade på en berghäll. Schakt utan indikation.
1015	2,30	9x2	Schaktet grävdes i anslutning till befintlig gång- och cykelväg och fylldes med sentida utfyllnadsmassor i form av sprängsten, asfaltsbitar och grus. Massorna har påförts i samband med anläggandet av Bergslagsbron.
1016	0,40	3,5x2,8	Schaktet grävdes i anslutning till hus 13. Schaktet fylldes 0,2–0,3 m stora skarpkantiga och rundade stenar. Stenarna utgör del av den stenfyllda husgrunden 247. Undergrunden utgjordes av berg i dagen.

BILAGA 2. ANLÄGGNINGSBESKRIVNING

Anl-nr	Typ	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Tolkning
1	Husgrund	4,80	2,30	-	Husgrund med gjuten platta. Det finns en rundad fördjupning i plattan som går i husets längdriktning, tämligen centralt i huset. Den sluttar mot NNO, någon form av avrinning. Fåhus? I N finns det större stenar ingjutna i anslutning till plattan.	Husgrund med gjuten platta
2	Husgrund	6,00	3,00	-	Gjuten husgrund med minst 2 rum. Norra rummet 4,5x3 m det södra 1,1x3 m. Mot väster är delar av plattan trasig och tillhörande spisröse visar att den ursprungliga storleken varit kring 6x5 m minimum. I den gjutna plattan finns i NO en avrinning. Huset har varit anlagt mot berg i dagen på den östra långsidan. Vägg och grundmur ca 0,2 m tjocka.	Husgrund med gjuten platta
3	Husgrund	5,80	5,30	-	Huset består av en syllstensgrund med betongplatta i dess S del. Syllstenar finns i söder och öster. En enstaka syllsten i N. En stubbe står huset i dess västra del. Fynd av porslin, 2 järnkilar, plåtlock, sked, glasburk med text Viking (första halvan av 1900-talet). Isolator i porslin. Rörtång. Sultan Gustavsbergs tallrik 1910–1930 (hittades i anslutning till grundförstärkningen).	Hus med betonggrund och stensyll
4	Husgrund	8,50	-	-	Husgrunden består av 11 syllstenar samt en hörnsten i NO som är en del av berg i dagen. 10 av syllstenarna har borrade hål där en järnten fogat samman syllan men den ovanliggande konstruktionen. Huset ligger i väster mot berg i dagen och huset är närmast rektangulärt, i S är husgrunden 4,5 m och i norr 3,1 m. Fynd av yxa, läderkängor, filar, köttkvarn, porslin, mekaniska delar med mera. Porslin (Venus-Gustavsberg 1908–1941) i anslutning till syllan.	Husgrund med stensyll
5	Jordkällare	6,80	6,00	2,00	Källare i nordsluttning med öppning åt N. Murad av huggna stenblock. Cementgolv. Kraftigt övertorvad. I taket är ett kvadratisk luftintag, 0,3x0,3 m. Ca 1 m framför öppningen är en mindre stödmur på ömse sidor, delvis raserad. Golvytan inne i källaren är 3,9x2,9 m stor. Takhöjden är som mest ca 2 m. Taket består av betong och utgörs av välvda långsmala partier. Dörröppningen är 1,9 m hög och 1 m bred. Framför dörröppningen är utstickande grundstenar på ömse sidor.	Jordkällare i nordsluttning
6	Källargrund	4,8	3,2	-	Källargrunden (181) består av 0,6x0,4 m stora murade skarpkantiga stenar varav flera har spår efter borrhål. Ställvis finns puts bevarat på väggarna. Källarens rum mäter 3,2x4,8 m med ingång i söder. Väggarna är 0,4 m breda och bevarade i 2–4 skift till en höjd av 1,6 m. Källaren har haft ett välvt tak och gjutet betong golv (182). I golvet finns en 0,15 m stor ränna som går längs med väggarna. Källaren fylldes med sentida raseringsmassor 183. Grunden är inbyggd i terrassmur 173.	Källargrund (hus 6) som anläggs under sent 1800-tal/tidigt 1900-tal
7	Källargrund	5,50	4,80	2,20	Källare i terrassmur, bestående av 184, 185 och 186.	Källare (hus 7) i terrassmur
8	Husgrund	-	-	-	Husgrunden bestod av kontexterna, 199, 200, 204, 206 och 207. Längs den södra sidan av husgrunden löpte ett keramikrör. Ett antal 1900-talsfynd framkom i kontexterna, däribland kakel, keramik, ett monterbart askfat, spik, rör och locket till en koppardosa.	Större husgrund
9	Källargrund	9,00	9,80	2,30	Källare med två rum, förmodligen påbyggd med ett rum i öster. Äldre del i väster med mindre och kantigare stenar, större i öster med större firsidigt huggna block. Ansluter till terrassmur i öster. Endast betonggolv i östra rummet. Kontexter som hör till källaren är 187, 188, 189, 190, 191, 192. Källaren ligger vid åtminstone ett yngre skede under en byggnad. Väster om källaren ligger en stensyll (193) parallellt med källarens sida, på 0,5 m avstånd. Mellanrummet är fyllt av grus och småsten (192). Källaren ligger under en byggnad (225, 226, 193, 194, 227) med ett mindre utskjutande parti i söder. Norr om byggnaden är en terrassering (197, 198).	Källare med två rum under hus

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning, forts.

Anl-nr	Typ	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Tolkning
10	Husgrund	-	-	-	Del av husgrund liggande i Ö-V riktning, i svag sluttning mot Ö, stenstorlek 0,5–1,0 m, blocken huggna. Innanför syllraden mindre stenmaterial. Endast norra stensyllen oskadad. Ö och V gavlar fragmentariska, södra delen bortgrävd i ett tidigare skede så breddmått gick inte att få. Längd 10,4 m, ngt osäkert pga skadad stensyll i Ö där stenraden utgjordes av mindre stenar, ca 0,3–0,4 m. I den V delen fanns två syllstenar med borrarade hål, i det ena borrhålet var ett järn kvar. Fynd, högaffel, fragment av slipsten, del av gummidäck.	Ekonomibyggnad
11	Husgrund	5,90	3,40	-	Syllstensgrund med överlagrande betonggol. Konstruktionen över- täckta av skräplager. Ingående kontexter är 211, 212 och 218.	Mindre ekonomi- byggnad med betonggol på stensyll
12	Husgrund	10,00	11,00	-	Husgruppen bestod av 213, 214–216, 231, 235 och 217. Södra delen av byggnaden var bortgrävd och östra delen fortsätter utanför schaktbegränsningen mot befintlig parkväg. Utanför husgrunden påträffades hästskor.	Byggnad som finns med på både Häradskartan och Ekonomiska kartan. Stallbyggnad.
13	Husgrund	-	-	-	Hela grunden täcktes av raseringsmassor 244 och i N är grunden bortgrävd av en stor avfallgrop (244:2). Huset är delvis anlagd direkt på berg i dagen. Man har fyllt ut skrevor i berget med sten 238 och 247 för att jämna ut marknivån. I 244 hittades bla en plastknapp, 1900-tals porslin (Gustavsberg), vitglaserat ugnskakel, linolium matta, mosaik bitar samt ett munstycke i plast till en blockflöjt. Husgrunden utgjordes av rester av en grundförstärkning 238 och 247, spisfundament 248 och en stensyll 236.	Boningshus
14	Husgrund	-	-	-	Fragmentarisk byggnad där endast nordöstra delen av huset var bevarad. Stensyllen (245) var belägen ca 3 m väster om hus 13 och utgjordes av sex stycken 0,4x0,5 m stora skarpkantiga stenar orienterad i N-S till Ö-V riktning. Fynd av flintgods och porslin (1800–1900-tal) i anslutning till syllen. Syllen var delvis anlagd direkt ovanpå berg i dagen och insidan av syllen fylldes med ett mörkbrunt 0,1 m tjockt siltlager uppblandat med småsten. En ruta grävdes genom det här lagret (246). I det här lagret hittades brunt och grönt buteljglas samt keramikskärvar (yngre rödgods).	Rest av en stensyll
15	Husgrund	-	-	-	Grunden mäter ca 4,7x2,4 m och utgjordes av sprängstenar och där tre av stenarna nedanför dess NO hörn förband grunden med en ramp (219). Ovanpå stengrunden låg ett konstruktionslager med mycket taktegelkross täckt av en gjuten betongsula.	Husgrund
150	Golv	4,20	2,10	-	Betonggol i hus 1. Golvet hade en ränna i mitten och låg på en stenpackning.	Betonggol hus 1
151	Stensyll	-	-	-	På den norra sidan fanns två stenar kvar (ca 0,7 och 1,0 m i diam stora. Den nordligaste av dem hade ett borrhål. I det östra hörnet återfanns en sten (ca 0,4 m i diam stor).	Stensyll till husgrund (hus 1)
152	Golv	5,75	3,00	-	Betonggol i hus 2. Betongen var inte stenblandad (som i 150). Den låg på ett sättlager av sand och därunder ett skikt av grus.	Betonggol i hus 2
153	Vägg	6,05	0,15	0,60	Betongvägg i hus 2. Där väggen var bevarad var den 0,6 m högre än golvet (152). I NV och V tycks den ha utgjort yttervägg. I SÖ fanns en innervägg och ca 1,5 m SÖ om denna fanns fragment av vad som framstod som ytterliggare en innervägg.	Betongvägg
154	Spis	0,90	0,70	0,20	Ca 0,2 m i diam stora lagda i en rektangel inuti ett tegelfundament.	Stenar i ugnkonstruktion (hus 2)
155	Ugn	1,60	1,50	-	Rektangulärt fundament med murade tegelstenar.	Tegelugnsfundament i hus 2
156	Brandlager	1,80	0,60	-	Träkolslager med järnfragment.	Brandlager NÖ om ugn
157	Utfyllnads- lager	-	-	-	Grusig, ljusbrunt siltlager med inslag av tegelkross, sten och avfall ovanpå hus 2.	Återfyllnad i hus 2
158	Golv	3,00	3,20	0,15	Sprucken i västra delen. I Ö delen en försänkt yta 0,8x1,8 m stor och upp till 0,10 m djup. Inmätt som del-nr 2. Skarp kant mot väster. Lutar svagt åt öster. Avrinning från försänkningen i form av en liten ränna i söder. Inmätt som del-nr 3. Även den västra delen av betongplattan lutar svagt åt öster och den försänkta delen.	Betongplatta hus 3

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning, forts.

Anl-nr	Typ	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Tolkning
159	Avfall	9,00	6,00	0,50	Klassisk avfallshög i kanten mot en brant sluttning i N. Massor av spritflaskor, porslin, konservburkar, kakel, kakelugnskakel etc. ett blandat gårdsavfall. Porslin från första halvan av 1900-talet men det finns bland annat yngre skräp från bland annat 1970-tal.	Sophög
160	Stensyll	6,40	2,70	-	L-formad. Syllstenarna verkar delvis tuktade. Mot öster bildar stenarna en jämn sida utåt. Stenarna har flat sida upp. Större syllstenar i södra och norra hörnet.	Stensyll till hus 3
164	Dike	-	1,20	0,90	Dike på den, lägre, uppodlade terrassen. Diket löpte från gränsen av de högre partierna i SV till terrasskanten i NÖ. Det var ca 1,2 m brett och 0,9 m djupt i SV. I NÖ smalnade det av och blev grundare. Den NÖ delen var ca 0,5 bred och 0,4 m djup. I denna del fanns också en större samling stenar (ca 2x2 m stort). I den SV änden anslöt ett dike i rät vinkel (166). Diket var fyllt med sten (ca 0,1–0,7 m i diam) och lera. I fyllningen påträffades också sentida keramik (sent 1800-tal–tidigt 1900-tal).	Långt terrassdike
165	Odlingslager	26,00	14,00	0,30	Mörkbrunt odlingslager som är beläget ovanpå den stora terrassen 173. Lagret består av sandig silt med fynd av 1800–1900-tals keramik (porslin-Rörstrand, Gustavsberg, yngre rödgods och buteljglas). Stråk med berg i dagen i mitten av terrassen i NV-SÖ riktning.	Sentida odlingslager
166	Dike	-	0,60	0,40	Dike vid den lägre, uppodlade terrassens SV gräns. Ett mindre dike som löpte i NV-SO riktning, rätvinkligt mot 164. Diket låg vid terrassens gräns mot högre brantare partier av bytomten i SV. Det var på vissa partier ingrävt i bergrunden. Fyllningen bestå av sten (ca 0,1–0,3 m i diam) och lera.	Mindre terrassdike
167	Stenläggning	1,50	0,50	-	Rest av en stenbeläggning/stenansamling som består av 0,1–0,25 m stora rundade och kantiga stenar. Konstruktionen framkom i schakt 1004 under odlingslager 165 och fortsätter i väster utanför schaktbegränsningen. Fynd av 1900-tals porslin i anslutning till stenpackningen.	Möjlig rest av en stenlagd gång, troligen del av utfyllnadsmassorna 169 till terrassen 173
168	Stensyll	8,50	4,50	-	Syllstensrad bestående av 10 stenar med borrhål där en järnpinne fogat samman stenen med överbyggnaden. Syllstenarna mäter från 0,4x0,3x0,5 till 0,6x0,6x0,5 m. Samtliga ligger i nivå för att en påbyggnas ska ligga i plan. Syllstenarna ligger utmed en bergvägg och i NV finns en flat del av berget som borrats och använt som det NV hörnet av konstruktionen.	Stensyll
169	Utfyllnads-lager	-	-	1,00	Utfyllnadsmassor bestående av 0,2–0,4 m stora stenar varvat med lera och mörkbrun sandig silt. Massorna är påförda ovanpå berg i dagen och stenig morän innanför terrassmuren 173. I nedre delen av utfyllnadsmassorna hittades keramikskärvor som dateras till 1887–1892 (Växjö Gustavsberg). Även fynd av buteljglas, yngre rödgods, saltglaserat stengods (Höganäs?/1800–1900-tal) och flintgods/porslin.	Utfyllnadsmassor till stora terrassen 173
170	Avfall	10,00	4,00	0,15	Mörk, fet, siltig matjord med en stor mängd föremål. Många av fynden var verkstadsföremål. I övrigt återfanns keramik, spritflaskkorkar och skor.	Rest av ett golvlager i hus 4
173	-	-	-	-	Muren är kallmurad och bevarad i 2–6 skift till en höjd av 2,4 m. Konstruktionen består av 0,6x0,4–0,5x0,9 m stora skarpkantiga stenar varav flera hade borrhål. Muren är delvis anlagd på berg i dagen och i västra delen finns två stycken källargrunder (hus 6 och 7) inbyggda i muren. Flera av stenarna har förankringskrokar för el/telestolpe. Daterande fynd (1880–1930-tal) i nedre delen av utfyllnadsmassorna till muren 169. Muren följer terrängen med berg idagen.	Terrassmur
178	Vägg	4,70	3,70	0,50	Muren är upp till 2,0 m hög och ca 0,4 m tjock.	Källarmur
179	Vägramp	3,80	0,50	0,90	Konstruktionen består av 0,3–0,9 m stora skarpkantiga kallmurade stenar lagda i 2–3 skift till en höjd av ca 1 m. Muren är orienterad i NV-S riktning och bevarad till en längd av ca 5 m. Muren är öppen vid ingången till jordkällare hus 5. Tillsammans med muren 180 utgör de stödmurar till en vägramp som gick förbi hus 5. Vägen finns med på Häradskartan 1901–06 och ledde till Wälberga gård.	Muren utgör del av en stödjemur till en vägramp framför jordkällare hus 5

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning, forts.

Anl-nr	Typ	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Tolkning
180	Vägbank	11,00	0,40	1,10	Huggna rektangulära stenblock i 2 skift. Murens södra sida är övertorvad. Bredden uppskattad vid inmätning. Mellan muren och källaren i söder bildas en plan yta. Sannolikt uppfarten till källaren.	Terassering för väg till källare
181	Källargrund	5,20	4,00	-	Se hus 6 för beskrivning	Sentida källargrund
182	Golv	4,80	3,20	-	Se hus 6 för beskrivning	Gjutet betonggolv
183	Utfyllnads-lager	-	-	1,60	Sentida raseringsmassor (betongbitar, tegelstenar, traktordäck, järnskrot etc) som fyller källare 181 (hus 6).	Sentida återfyllnads-massor till källare (hus 6)
184	Vägg	4,25	0,70	1,95	Längsidorna var 4,1 m långa och kortsidan 3,3 m lång. Väggarna var välvda och källaren hade ursprungligen haft ett valvtak. Källarmuren var murad med kalkbruk.	Källarmur hus 7
185	Golv	4,10	3,30	-	Golvet var upphöjt med ca 45 graders lutning mot källarmuren (184). Upphöjningen var Ca 0,4 m bred mot muren, längst in/ i SV och ca 0,25 m bred mot längsidorna. Den var ca 0,15–0,2 m hög.	Betonggolv hus 7
186	Raserings-lager	4,10	3,40	2,20	Återfyllnad i källare	Återfyllnad i källare hus 7
188	Vägg	3,00	0,30	1,30	Tegelmur med dörröppning i öster, 0,76 m bred mot rum med cementgolv. Under tegelmuren ligger en stensyll av stora stenblock, max 0,7x0,3 m stora.	Mellanvägg i källare
189	Utfyllnads-lager	5,50	2,90	2,30	Modernt material i fyllningen. Glas. 4 flaskorbottnar av äldre modell, varav 3 brunfärgade samt en av ofärgat glas. En modrn flaskbotten (33 cl). Keramik. 12 skårvor bruksporlin varav 7 har tydlig dekorationsmålning. Läder. Möjligen bakre del av sko. Järn. Olika beslag och dörrgångjärnsdetaljer. En skiftnyckel, bult ca (25 cm), kastrullock samt mjölkkanne med läsbar text och år, 1913. Övrigt. Betongstycke ca 30x30x30 cm med inristning, 30/3 samt VA/Kl. Tegekestensfragment med rak Höganässtämpel (denna var i bruk på just tegelprodukter en bra bit in på 1900-tal. Sockel till glödlampa.	Återfyllning när källare tas ur bruk
190	Golv	-	-	0,30	Siltigt homogent lager i källare. Provrutan (1 x1 m) som togs centralt innehöll glas, tegel, järn, tjärpapp samt en knapp i plast.	Jordgolv i västra källar-rummet (hus 9)
191	Källargrund	-	-	-	Östra källarrummet. Murad av stora stenblock, vanligast 0,8x0,45 m stora. Från ca 1 m höjd är väggarna i norr och söder svagt innåt-lutande vilket indikerar ett välvt tak. Muren har en 1,05 m bred öppning i öster, muren är här 1,4 m bred och bestående av två rader stenblock. Ansluter till terasseringsmur i öster. Tjocklek 1,4 m. Djup i östra källarrummet 1,35 m. Väggens består av 0,4–1 m stora murade skarpkantiga stenar. Södra väggen är ca 2,5 m tjock. V källarrummet består av 0,25–0,8 m stora murade skarpkantiga stenar. Väggens var bevarad till en höjd av 2,3 m.	Östra källarrummet
192	Golv	3,20	3,10	-	Pga av innåtlutande väggar gick det ej att mäta golvets fulla utbredning. Kan korrigeras efter angivna mått.	Betonggolv i källare (hus 9)
195	Golv	-	-	-	Lager 195 underliggande till 190, innehållande silt, grus, sten ca 0,05 m. Järn, tegel, bruk.	Utgör nedre delen av jordgolv 190 i västra källarrummet hus 9
196	Avfallslager	-	-	-	Fynden bestod i huvudsak av järnföremål. 3 mjölkkanor, 1 gjut-järmsgryta med krage för vedspis. 3 hinkar (en innehållandes torkad målarfärg?). 1 navkapsel, kromad med Volvologotyp. Maskindelar och 1 gasbehållare. 4 emaljerade hushållskärl, hästsko, sax, tång samt grep. Diverse järnbeslag. Läder. 2 skor av äldre modell. Keramik/glas. Ca 20 fragment hushållsposlin samt tegel. Flaskor, provrör, fragment av snapsglas och medicinburkar.	Avfallslager N om hus 9
197	Terrassmur	8,10	6,10	1,60	Upp till 4 skift sten. Blandat med mycket stora block och mindre. Upp mot backen (västerut) blir muren lägre med endast 2 skift sten och 0,7 m hög. Muren är mellan 0,4–0,6 m bred. På murens insida ligger ett bräm med småsten som stöttar terrassmuren. Stenstorlek 0,15–0,3 m. En öppning finns i murens södra del mot källargrunden (hus 9). Kan vara ett raserat parti.	Stenmur för terrassering

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning, forts.

Anl-nr	Typ	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Tolkning
198	Utfyllnads-lager	7,50	6,50	1,00	Fyllmassor intill terrassmur 173. I kontextens V del framkommer berg i dagen, vilket åt Ö ned mot terrassmuren. I kontextens S del framkom en skräpgröp.	Fyllnadslager
199	Stensyll	27,80	0,35	-	Stensyllen består av 0,2–0,5 m stora rundade och skarpkantiga stenar. Östra delen av syllen är utrasad. I söder är konstruktionen sammanbyggt med hus och källargrund 200. Syllen är lagd ovanpå utfyllnadslager 206.	Stensyll hus 8
200	Husgrund	-	-	-	Hus- och källargrund i gjuten betong. Källargrunden 200:1 utgjordes av två rum som åtskildes av en skiljevägg. Väggarna var 0,5 m tjocka och bevarade till en höjd av 1,7 m. En trappa har lett ned i källaren. Källaren var sammanbyggt med husgrund 200:3 i väster.	Hus och källargrund som utgör en senare tillbyggnad till hus 8. 1900-tal.
201	Brunn	1,60	1,30	-	Kamrarna i avloppet var murade i betong som även innehöll grövre grus. Väggarna i kamrarna 0,1–0,14 m i tjocklek. Största kammaren 0,7 gånger 1,1 m i diam, de två mindre, 0,5 gånger 0,3 m. Det norrifrån kommande avloppsrioret utmynnade i den större kammaren. Konstruktionen var delvis skadad i Ö.	Trekammarbrunn
202	Rörschakt	1,00	-	-	Avloppsrioret löpte från hus 8 i norr, mot söder till trekammarbrunnen. Inre diam 0,18, yttre 0,25 m. Betongen till rioret blandad på sand (i jämförelse med brunns betong som gjutits av grövre grus).	Avloppsrior
203	Rörschakt	2,00	-	-	Vattenledningsrioret av järn löpte i N–S riktning, i Ö kanten av brunnen (201).	Vattenledningsrior
204	Fundament	2,70	2,30	-	Sprängsten (ca 0,55 m i diam) lagda med flat ovsidan runt en berghäll.	Farstu hus 8
205	Brunn	4,00	3,00	-	Nedgrävning för avlopp fylld med sopor.	Nedgrävning för 201
206	Utfyllnads-lager	-	-	1,00	Utfyllnadslager bestående av grus uppblandat med sten och tegelkross. Lagret är upp till en m tjockt. Lagret fyller en svacka intill berg i dagen och har fungerat som ett utjämningslager i samband med anläggandet av hus 8.	Utfyllnadslager/konstruktionslager till hus 8
207	Raserings-lager	20,50	14,30	0,20	Silt/jordlager. Kraftigt sot- och kolbemängd, rikligt med fynd, mestadels konstruktionsdetaljer som spikar kakelugnsdetaljer och enstaka inredninginventarier. Runt syll återfanns en större mängd fönsterglas samt fönsterbågar. Fynd av funkisbeslag 50-talet.	Raseringslager efter husbrand (hus 8)
209	Dike	9,00	0,60	0,70	Diket hade svagt lutande sidor och en spetsig till rund botten. Det var fyllt med flata sprängtenar, ca 0,4x0,2x0,1 m stora.	Stenfyllt dike i S
210	Terrassmur	2,70	1,40	0,70	Kallmurad mursrest, möjligen raserad skalmurskonstruktion. S långsidan utgörs av en tydligt kallmurskonstruktion med större skarpkantiga block i 2 skift, N sidan uppfattades som utrasad/raserad, och utgörs av generellt mindre stenmaterial. Delkontexterna utgörs av murens övre block.	Stenmur
211	Golv	4,00	2,40	0,10	Betongplatta. Gjuten avrinningsränna löper utmed S långsidan, ca 5 cm djup och 13 cm bred (delkontext 2). Plattans ytterkanter har en konvex slantning, ca 5 cm höga.	Betonggolv i mindre ekonomibyggnad
212	Husgrund	5,90	3,40	0,50	Stensyll överlagrad av betongplatta. Ö korsidan utgörs av en kallmurad, 30–50 cm hög, terrasskant. I terrasskanten samt utmed den N långsidan återfinns det största stenmaterialet, ca 50x30–80x30 cm. N långsidan skiljer sig också konstruktionmässigt då den utgörs av glest liggande, flathuggna block. Den S långsidan samt V kortsidan utgörs av mindre stenar. S syllstensraden är delvis ingjuten i betong.	Stenfylld husgrund
213	Brandlager	31,00	15,00	0,15	Kontexten bestod av ett brandlager. Lagret fortsätter i öster utanför schaktbegränsningen.	Brandlager som täcker hus 12. Enligt muntlig uppgift ska stallet ha brunnit ned på 1960-talet.

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning, forts.

Anl-nr	Typ	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Tolkning
214	Golv	10,00	9,50	-	Betonggolv som var gjutet ovanpå ett ca 0,4–0,6 m tjockt lager med singel.	Gjutet betonggolv i hus 12
215	Stensyll	15,90	0,90	-	Syllen bestod av 0,4x0,8 m stora kallmurade skarpkantiga stenar, som är lagda med en flat sida inåt. Väggarna är 0,8–0,9 m breda och bevarade till en höjd av 0,4 m.	Sentida husgrund, hus 12
216	Syllstock	3,9	0,12	-	Träsyll	Träsyll till en skiljevägg, hus 12
217	Trästolpe	0,14	0,13	-	Fem stycken trästolpar i betonggolv 214. Kan ha fungerat som bås i stallet.	Stolprester hus 12
218	Raseringslager	10,00	8,70	30,00	Större mängde tegel och glasfragment, en recent flaska. Järföremål som beslag, smidesgångjärn, dragen spik päronformat järföremål med kugg.	Raseringslager från hus 11
219	Vägramp	3,60	2,00	0,1–0,5	Natursten med mellanliggande grus. Tydlig kant åt öster. En bit högre upp i backen är en trappformad konstruktion i två nivåer (223). 3,4x1,3 m. Stenstorlek 0,35x0,3–0,8x0,5 m.	Rest av en vägramp upp mot terrassen 173
220	Terrassmur	-	-	-	Stenmur/terrassering som följer topografin i närmast Ö–V riktning. Kallmurad i 3–4 skift med kantiga stenar.	Terrassmur intill en stenröjd yta
221	Stensyll	10,30	-	-	Del av husgrund liggande i öst – västlig riktning, i svag sluttning mot Ö, stenstorlek 0,5–1,0 m, blocken huggna. Innanför syllraden mindre stenmaterial. Endast norra stensyllen oskadad. Ö och V gavlar fragmentariska, södra delen bortgrävd i ett tidigare skede så ngt breddmått gick inte att få. Längd 10,4 m, ngt osäkert pga skadad stensyll i Ö där stenraden utgjordes av mindre stenar, ca 0,3–0,4 m. I den V delen fanns två syllstenar med borrarade hål, i det ena borrhålet var ett järn kvar. Fynd, högaffel, fragment av slipsten, del av gummidäck.	Stensyll för ekonomibyggnad eller lada
222	Utfyllnads-lager	20,00	4,00	-	Kontexten utgörs av fyllnadsmassor i anslutning till 220. I ytans Ö del avgränsas ac något brant håll som allutar ned mot den bebyggda gårdsytan, även i ytans topografiakt högsta punkt avgränsas denna av berg i dagen. Massorna utgörs av humös silt med sten och grusinslag, samt större mängder recent avfall i form av tegelkross, metallskrot och glasfragment. Över ytan ligger spridda block.	Fyllmassor invid terrasseringsmur
223	Stenfylld husgrund	4,70	3,30	0,60	Kontexten bestod av en ca 4,7x2,4 m stor, rektangulär kedja av sprängstenar med tre sprängstenar nedanför dess NO hörn som förband den med en ramp (219). Ovanpå terrassen låg ett konstruktionslager med mycket taktegelkross täckt av en gjuten betongsula.	Stenfylld husgrund
224	Teknik-central	1,73	1,73	0,13	I plattans nordvästra hörn är ett fyrsidigt urtag, minst 0,5 m djup, 0,56x0,56 m stor. Samt 2 mindre hål.	Teknikcentral med ingående vatten och elledning intill hus 9
226	Fundament	5,30	3,30	1,20	Anlagd på sluttande yta. 2 skift sten i östra delen, 1 skift i västra delen. Mindre utstickande del i söder. Innanför muren utfyllnad, 227.	Fundament till en farstu
227	Avfallslager	4,30	2,50	0,15	Rasering på terrassutfyllning. Tegelfis, järföremål, spik, låsdetalj mm. Undersöktes med en ruta, under kom sandig undergrund och utfyllnad av sand och sten mot terrassens tjockare del.	Ett skräplager som ligger på terrass/rund till hus 9
228	Stenkista	12,00	5,00	-	Gropen mäter 12x5 m och var 1 m djup. Nedgrävningen fylldes med 0,4–0,6 m stora skarpkantiga stenar samt enstaka tegestensbitar. Gropen snittades med maskin och var belägen strax S om vägen 229.	Sentida stenkista
229	Väg	70	4,2	-	Grusad väg som är 0,1–0,2 m tjockt. I västra delen vidtog en 1 m tjock stenpackning som har fungerat som vägbank 237. Sentida fynd från 1900-talet.	Grusad väg från 1900-talet
230	Vägbank	-	-	1,2	Kantsten bestod av 0,3–0,9 m stora skarpkantiga stenar. Muren är kallmurad och bevarad i två skift till en höjd av 1,2 m. Stora delar av muren är utrasad i väster. Samma byggnadsteknik som terrassmuren 173. Vägen är orienterad i Ö–V riktning och belägen nedanför den stora terrassmuren 173. Sentida fynd i anslutning till muren. Nordöstra delen av den grusade vägen har betongplintar som kantsten.	Kantsten/vägbank

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivning, forts.

Anl-nr	Typ	Längd (m)	Bredd (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Tolkning
231	Stensyll	27,20	1,00	1,00	Stensyll som utgjordes av 0,3–0,8 m stora skarpkantiga stenar. I söder fortsätter syllen in under befintlig parkväg. I anslutning till grundens N gavel framkom rester efter ett 1,5x2,7 m stort fundament 231:2. Det utgjordes av 0,3–0,8 m stora skarpkantiga stenar och var stört av yngre rörgrav. Konstruktionen har använts som fundament till en farstu eller ett ingångsparti.	Del av husgrund till hus 12
232	Rör-och kabelschakt	24,00	18,00	-	Ca 70 cm djup nedgrävning för avloppsrör (betong, 19 cm diam) samt vattenledning (metall, 9 cm i diam), vilka löper mellan tre-kammarbrunn och N syllkanten på 231 där rören förgrenar sig. Avloppsröret svänger här av åt SÖ i en sträckning under översta syllskiftet (231) på ett djup av 30 cm. Vattenledningen löper istället fram till 224 (teknikcentralen) åt SV i en sandfylld nedgrävning som genomkorsar hus 14. Ytterligare ett rör i plast löper parallellt med metallröret från 224 åt NV men korsar övriga två rör och fortsätter åt NV. Schakten ligger är nedgrävda i geologisk undergrund.	Rör- och kabelschakt
233	Kabelschakt	9,50	0,70	0,40	Sandfylld nedgrävning, i vilken en grövre enkardels 3-faskabel löper mellan 224 och 215.	Kabelschakt
235	Golv	7,90	2,90	0,10	Fragmentariskt betonggolv som var gjutet ovanpå en stenfylld husgrund.	Rest av ett betonggolv i norra delen av hus 12
236	Stensyll	9,00	0,80	0,70	Stensyllen utgjordes av 0,4–0,7 m stora skarpkantiga stenar. Stenarna var lagda med en flat sida utåt och saknades i norr och söder. I anslutning till syllen hittades ett mynt från 1700-talet (fynd-nr 236:4920:1).	Stensyllen utgör SÖ hörnet av den byggnad (hus 13) som kan ses på Ekonomiska kartan och Häradskartan.
237	Vägbank	-	-	1,00	Vägbanken utgjordes av 0,2–0,4 m stora skarpkantiga stenar uppblandade med siltig lera och grus.	Konstruktionslager
238	Konstruktionslager	4,20	3,80	0,50	Gråbrun silt uppblandat med sten. Upp till 0,5 m tjockt. Lagret är beläget på insidan av stensyll 236 och berg i dagen i norr. En ruta grävdes genom det här lagret. Fynd av 1800–1900-tals keramik och pressglas. Konstruktionslager som använts för att jämna ut marknivån.	Konstruktionslager för att skapa en jämn yta i samband med att man anlägger hus 13.
242	Avfallslager	10,10	3,90	-	Järnföremål, verktyg, tunnband, fjädrar, beslag, såg, kil, matkniv, hank, järngryta, pappershållare. Porslin, stämpel Inga-Lill, Rörstrand. Liten glasflaska typ parfym. Del av slipsten. Propp 30/500. Glaserat rödgods. Vit glaserad kakelugnsbit, buteljglas, tegel (fragmenterat).	Avfallshög 1900-tal
243	Avfallsgrop	-	-	-	Fynd. Kockums emaljlock (första hälften 1900-tal). Snörkänga, läderskärp, glas, gult tegel, rött tegel (tak). Mkt fragmenterat glas och porslin. Järnskrot och föremål.	Avfallsgrop intill terrass
244	Utfyllnads-lager	-	-	-	Omrörda raseringsmassor bestående av 0,2–0,4 m stora stenar, tegelstenar, skrot, betongklumpar. Fynd av plastknapp, 1900-tals porslin etc. Raseringsmassorna fyller en större nedgrävning i N samt täcker husgrund 13–14.	Tillkommit i samband med att man rev huset på 1970-talet då man byggde Bergsslagsbron.
245	Stensyll	-	-	-	Se hus 14 för beskrivning.	Rest av en stensyll tillhörande hus 14
246	Konstruktions-lager	-	-	-	Insidan av syllen 245 fylldes med ett mörkbrunt sandigt siltlager uppblandat med småsten som täcker skrevor i berg i dagen. Fynd av grönt och brunt buteljglas och yngre rödgods. Lagret var 0,1 m tjockt.	Konstruktionslager till syll 245
247	Konstruktions-lager	-	-	0,30	Stenpackningen utgjordes av 0,2x0,3–0,3x0,4 m stora rundade och skarpkantiga stenar. Stenpackningen fyller en skreva i berget och är störd i N, Ö och S.	Grundförstärkning till hus 13 för att jämna ut marknivån
248	Spis-fundament	-	-	-	Konstruktionen mäter ca 2,8x3,2 m och utgjordes av 0,5x0,6 m stora rundade och kantiga murade stenar. Spisfundamentet var beläget i mitten av byggnaden. Fynd av djurben hittades i anslutning till spisen.	Spisfundament till byggnad (hus 13) som finns med på Ekonomiska kartan
250	Rörschakt	-	-	-	Rörschakt som leder in till hus 13. Rören framkom ca 0,7 m under befintlig markyta och schaktet var ca 0,75 m bred. Graven innehöll betongrör för avloppsvatten och ett gjutjärnrör för dricksvatten.	Sentida rörschakt

BILAGA 3. DATERING AV PORSLIN

MICHÉL CARLSSON

Fynd-nr	Tillverkare	Dekor	Upphov	Datering	Anmärkning
3:2046:1	Gustavsberg	Sultan	-	1913–1930	Flytande blått
169:2047:1	Gustavsberg	Wexiö	Arvid Ekberg	1887–1892	Blå
169:2047:2	Gustavsberg	Göteborg	-	1883–1916	Blå
170:2038:1	Göteborgs porslinsfabrik	Anna	-	1898–1926	Grön
170:2038:2	Gustavsberg	Venus	-	1908–1939	Grön
170:2038:3	Rörstrand	-	-	1902–1917	Ingen namnstämpel. DI instämplat i godset vilket är lika med servismodell
170:2038:4	Rörstrand	-	-	1884–1926	Rörstrandsstämpel i godset

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:2995